

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za fonetiku

Fonetski status voditelja hrvatskih televizija

Diplomski rad

Iva Cupan

Mentor: prof.dr.sc Gordana Varošaneć-Škarić

Zagreb, rujan 2015.

Podaci o diplomskom radu

1. AUTOR:

Ime i prezime autora: Iva Cupan

Datum i mjesto rođenja: 15. kolovoza 1988., Zagreb, Republika Hrvatska

Studijske grupe: fonetika, španjolski jezik i književnost

2. RAD:

Naslov: Fonetski status voditelja hrvatskih televizija

Broj stranica: 47

Broj priloga: 0

Datum predaje rada: 21. rujna 2015.

Sastav povjerenstva koje je rad ocijenilo i pred kojim je rad branjen:

1. ....
2. ....
3. ....

Datum obrane rada:

Ocjena:

Potpisi članova povjerenstva:

1. ....
2. ....

3. ....

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Vokalni profesionalci.....	5
2.1. Glas vokalnih profesionalaca.....	5
2.2. Estetika glasa.....	7
2.3. Njega glasa vokalnih profesionalaca.....	8
2.4. Istraživanja na temu glasa vokalnih profesionalaca.....	8
3. Metodologija.....	13
3.1. Uzorak ispitanika.....	13
3.2. Način provođenja istraživanja i prikupljanje podataka.....	13
3.3. Ciljevi i hipoteze.....	14
3.4. Adaptirani fonetski status.....	15
4. Rezultati i rasprava.....	18
4.1. Zastupljenost izgovornih mana kod TV voditelja.....	18
4.2. Povezanost svih kategorija ocjenjivanja.....	21
4.3. Distribucija kategorije izgovora.....	24
4.4. Prepoznatljivost TV voditelja.....	27
4.5. Povezanost ugone glasa TV voditelja s ukupnom ocjenom.....	30
4.6. Ocjene TV voditelja u pojedinačnim kategorijama ocjenjivanja prema fonetskom statusu.....	35
4.7. Lažni voditelji(mućci).....	42
5. Zaključak.....	45

1. Uvod

“Moj glas je moj kapital” rekao je glasoviti njemački glumac Ernst Possart koji je toplomjerom provjeravao temperaturu juhe i vina. Navedeni citat najbolje otvara ovaj rad, ali u sebi sadržava i cilj rada, a to je pokazati kolika je važnost glasa vokalnih profesionalaca, odnosno u ovom slučaju i radu, važnost glasa televizijskih voditelja.

Na pitanje kakvi su voditelji hrvatskih televizija, kakav je njihov govor i u kojoj mjeri su njihovi glasovi ugodni, često možemo čuti negativne kritike kao npr. da su im glasovi neugodni, imaju izrazite govorne mane koje televizija kao medij ne dopušta, govor im je dijalektalan, ne govore razgovjetno...Govor je višestruko složen, a dva su glavna govorna sloja glas i tekst. Glas čine posebni govorni znakovi, a tekst jezični znakovi (Škarić, 1991: 281). Razlikujemo parajezični ili paralingvistički sloj glasa i izvanjezični ili ekstralingvistički sloj glasa. Parajezični sloj je suprasegmentalan i odnosi se na stanje govornika, a izvanjezični se sloj odnosi na timbar, boju glasa (Varošanec-Škarić, 2005). Podslojevi glasa su izražajnost, koju čine hotimično odaslan i slikoviti (ikonični) znakovi, i govorni krik, čiji su znaci simptomi, primaocu slikoviti, ali ih pošiljalac ne odašilje hotimično.

Predmet ovog rada je istražiti fonetski status voditelja triju hrvatskih televizija (HRT-a, RTL-a, Nove TV). Rad je podijeljen u dva osnovna dijela: teorijski i istraživački. U teorijskom dijelu bit će riječi o vokalnim profesionalcima. Posebna pažnja bit će posvećena glasu vokalnih profesionalaca i estetici glasa te će se objasniti kriteriji po kojima se procjenjuju

glasovi kao ugodni, dobri i lijepi. Nadalje, predstaviti će se istraživanja koja su se proteklih godina provodila na temu glasa vokalnih profesionalaca. U istraživačkom dijelu rada bit će detaljno opisan protokol fonetskog statusa koji se koristi u metodici rada na govoru u elektroničkim medijima, a koriste ga fonetičari i ostali pedagozi glasa. Nadalje, napravit će se detaljna analiza glasa televizijskih voditelja triju hrvatskih televizija prema fonetskom statusu i dobit će se prikaz najboljih, najlošijih i prosječnih hrvatskih voditelja. Pretpostavlja se kako su voditelji navedenih televizija najpoznatiji i kako će njihove glasove prepoznati veliki broj procjenitelja. Voditelji su birani prema stupnju ugone glasa u tri kategorije: voditelji s iznimno ugodnim glasom, voditelji s prosječnim tj. normalnim glasom i voditelji s iznimno neugodnim glasom. Osim voditelja, u cjelokupno istraživanje umetnuto je i pet lažnih voditelja, takozvanih mućaka kako bi otkrili hoće li dobiti komparabilne ocjene s profesionalnim voditeljima.

Cilj ovog rada je dobiti detaljan prikaz u glasove televizijskih voditelja i otkriti kakvi su njihovi glasovi prema stupnju ugone glasa te utvrditi rade li na hrvatskim televizijama stvarno pravi vokalni profesionalci ili ipak ima i onih koji ne bi trebali raditi taj posao.

2. Vokalni profesionalci

Vokalnim profesionalcima nazivamo osobe koje se služe glasom u svrhu obavljanja profesionalne aktivnosti. Kovačić (2006) navodi kako Titze i sur.(1993) definiraju vokalne profesionalce kroz 2 uvjeta; prvi je ovisnost o stabilnoj, specijalnoj ili privlačnoj kvaliteti glasa koja predstavlja primarno sredstvo rada, a drugi je da nastanak disfonije ili afonije ugrožava profesionalnu aktivnost i zahtijeva promjenu posla. Čak i najmanji poremećaji glasa mogu kod vokalnih profesionalaca izazvati velike socijalne, emocionalne i ekonomske probleme.

Kovačić (2006) prema Vilkman (2000) kao vokalne profesionalce navodi pjevače, glumce, učitelje, odgojitelje, tv voditelje, radijske i tv spikere, svećenike, suce, predavače, logopede.... Također procjenjuje da trećinu radno aktivne populacije modernog društva čine osobe kojima je glas primarno sredstvo rada.

2.1. Glas vokalnih profesionalaca

Zanimanje za glas postoji odavno, a o njegovu fenomenu prvi su govorili učitelji retorike. Oni su zaslužni za razvoj vokalne-pedagoške tehnike prije dva tisućljeća u Rimskom Carstvu i Grčkoj. U 1. stoljeću prije Krista Lukrecije je pisao o zvuku i glasu, a Aristotel je proučavajući odsječene vratove životinjskoga porijekla postavio temelje znanosti o postanku glasa (Kovačić, 2006 prema Newman, 1968). Svijest i briga o glasu imale su veliku ulogu u staroj Grčkoj i kasnije u Rimskom carstvu gdje su drama i retorika zahtijevale izvježban glas, a izvođenje u amfiteatru postavljalo je niz izazova koje je kroz vokalne-pedagoški rad trebalo riješiti (Kovačić, 2006). Glasnice su se prvi put spomenule u 18. stoljeću, 1746. Antoine Ferrein ističe da glas nastaje njihovim treperenjem i prvi se bavi fiziološkim aspektom fonacije, što je objavljeno kao znanstvena publikacija (Kovačić, 2006 prema Cooper, 1989).

Briga o glasu i izbjegavanje njegovih neugodnih osobina donosi niz impresionističkog nazivlja kojim stari opisuju "dobre" i "loše" kvalitete glasa (Varošaneć-Škarić, 2005:13 prema Laver 1996, prema Austinovoj Chironomiji 1706, koji je preveo grčko i latinsko nazivlje prema Juliju Poluksu). Prema starima, "dobri" glasovi su oni koji mogu biti i snažni, blještavi, čisti, ljupko ugodni, privlačni, zanimljivi, kultivirani, uvjerljivi, fleksibilni, voljni, slatki, zvonki, harmonični, odmjereni, artiklirani; "loše" su pak kvalitete glasovi koji su mračni, mukli, neugodni, sitni, tanki, teško čujni ili oslabljeni, prazni, zbrkani, neharmonični, nezvonki, nekultivirani, nezanimljivi, neprivlačni (Varošaneć-Škarić, 2005: 13).

U davnoj prošlosti Kvintilijan se zanimao za popravljavanje, uređenje glasa u javnom govoru i prema njemu, težnja bi trebala biti prema ugodnom glasu, a ne prema velikom glasu (Varošaneć-Škarić, 2005: 13 prema Laver, 1996). Prema njegovim uputama jasno nam je da glasom treba upravljati, da on mora zvučati naravno, ne prejak, ne prenisko, ni preslabo, ni previsoko (Varošaneć-Škarić, 2005: 13). Smatra se kako se mogu dotjerivati paralingvistički znaci glasa (emocionalna stanja, hotimična ekspresija), ali i ekstralingvistički sloj glasa (glas sam, kozmetički aspekti glasa).

Varošaneć-Škarić (2010) navodi da je prema Kvintilijanu, elegantan glas u prvome redu dobro postavljen, izgovor mu je lagan, snažan je, ugodan, čvrst, čist, lako prodire zrakom. Glas govori mnogo o svakom pojedincu, a njegove osobine možemo podijeliti u dvije kategorije; unutrašnje indeksikalne osobine glasa koje su izvan voljne kontrole osobe i upućuju na određene fizičke osobine govornika kao što su dob, spol i zdravlje, te izvanjske indeksikalne osobine glasa koje su podložne voljnoj kontroli pojedinca. Odnose se na

segmentalni izbor izgovora i na izbor upravljanja i glasove dinamike produkcije glasa i kontroliranih mišićnih habitualnih postavljanja. Navodi se da su izvanjske osobine glasa svi društveni i psihološki pokazatelji.

2.2. Estetika glasa

Glas u širem smislu čine svi govorni slojevi koji nisu oblikovani jezikom, dakle, koji nisu tekst, te osim fonacijskog dijela, sadrži i sve zvučne mijene, način izgovaranja glasnika koji je kao znak slika i simptom (Škarić, 1988). Varošaneć-Škarić (2005) navodi da se danas normalan ili uredan glas opisno određuje kao glas srednje visine tona, srednje glasnoće, bez nadgrkljanskih modifikacija i modalne fonacijske vrste. Pod fonacijskim osobinama podrazumijeva se ton, boja i spektralni sustav. Postoje dvije vrste boje glasa: statična boja glasa koja proizlazi iz sastava i oblika spektra i dinamička boja glasa koja ovisi o promjenama zvuka u vremenskome slijedu, npr. o modulacijama (tremolo ili vibrato), tranzijentima (je li govor legato ili staccato), odnosno prema ritmu, zatim prema jaćini izgovora samoglasnika i suglasnika, naglašanih i nenaglašanih dijelova (Vrban-Zrinski, 2013).

Varošaneć-Škarić (1998: 17, prema: Fant, 1970, Sundberg, 1974, Laver, 1996) istiće da se kod opisa i određivanja normalnoga glasa govori o glasu koji ima duljinu vokalnog trakta od 17 centimetara i koji približno ima oblik cijevi zatvorene na jednom kraju koji nije posebno stisnut, dakle, u neutralnom je položaju, F1 bio bi na 500 Hz, F2 na 1500 Hz, F3 na 2500 Hz...

Kod akustičkog opisa ugodnih ili fonogeničnih glasova Varošaneć-Škarić (2005) navodi one glasove koji su voluminozni, tj. jaki u niskom području spektra, imaju snažan F0 i nisku prosječnu frekvenciju f_0 , uravnoteženih su svih spektralnih sastavnica. Spektar mora lagano

padati, sonornost ne smije biti prevelika, imaju malo laringalnog šuma (oko 1%), harmonični su i imaju harmonike i u višem spektralnom spektru.

Uz glas se veže i estetika glasa, odnosno rasprava o tome što je lijepi glas i koje su osobine takvog glasa. Varošanec-Škarić (2005: 178) navodi da su prema Molesu (1958) za estetsku obavijest zvuka su bitni niži dijelovi spektra, izrazito frekvencijsko područje do 100 Hz, pa do 300, srednje pak područje od 400 do 2000 Hz daje malu količinu estetskih obavijesti, a ponovno je važno za estetsku obavijest područje od oko 3 kHz pa do oko 6 kHz, iako je manje važnosti nego vrlo nisko područje u spektru. Možemo reći kako vokali nose najviše estetske informacije glasa. Teško je u glasu točno odrediti što je lijepo jer je raznoliko.

Varošanec-Škarić (2005) ističe kako je estetika glasa vezana uz sklad i ritmičnost zvučnih čimbenika koji određuju glasovu kvalitetu, dakle harmoničnost i ugodu. Ugodu ovdje ponajprije shvaćamo kao organsku sastavnicu, a zatim do neke mjere i kao naučljiv kozmetički aspekt glasa. Postoje univerzalije za estetski lijep glas, a to bi bile periodicitet, spektralna ravnoteža uz istodobno lagano odstupanje (npr. prisutnost laringalnog šuma), F_0 je niže vrijednosti od prosječnih i neugodnih glasova, akustička energija raspoređena je u spektru tako da su vrlo jaki u području voluminoznosti ili opsežnosti glasa, u središnjem dijelu do 2000 Hz ne smiju biti preistaknuti, u visokom dijelu spektra od 5000 Hz ne smiju imati previše energije (poput šumnih glasova), ali ne smiju niti prejako pasti (Varošanec-Škarić, 1998a).

2.3. Njega glasa vokalnih profesionalaca

“Moj glas je moj kapital” izjava je glasovitog njemačkog glumca Ernsta Possarta koji je toplomjerom provjeravao temperaturu juhe i vina (Kovačić, 2006 prema Stanislavski, 1991), međutim, njegova izjava najbolje opisuje važnost glasa svakog vokalnog profesionalca. Iako nam se ponašanje navedenog njemačkog glumca čini pretjeranim, ipak ćemo se složiti s tim jer umjetničko djelovanje i kontinuirani rad na postizanju i održavanju vrhunskih rezultata ovise o zdravlju i kondiciji larinksa. Varošanec-Škarić (2005) ističe kako su vokalni profesionalci dugotrajno izloženi uporabi glasa, i samim time bi trebali biti upoznati s glavnim čimbenicima kulture njege glasa, a to su: bitne sastavnice proizvodnje glasa, kako prepoznati simptome problema glasa, kako preventivnim ponašanjem očuvati kvalitetu

glasove kvalitete, kako vježbama održavati kvalitetu glasa te koje su terapijske vježbe za glas.

2.4. Istraživanja na temu glasa vokalnih profesionalaca

Vokalni profesionalci i njihovi glasovi od iznimne su važnosti u svijetu medija te su istraživanja na tu temu posljednjih godina mnogobrojna i intenzivna. Ispituje se znanje o glasu i njega glasa, obavlja se subjektivna procjena i mjerenje glasa, utvrđuje se učestalost poremećaja glasa, istražuju se problemi glasa vokalnih profesionalaca...

Škarić i Varošaneć-Škarić (1994) istražili su skupnu sliku govora hrvatske televizije na temelju opisa pojedinačnih govora 154 govornika Hrvatske televizije pri čemu je svaki pojedinačni govorni status predstavljao skraćen ali dovoljan opis govornikova govornih sposobnosti, jezične i ortoepične osposobljenosti, govorničkog umijeća te komunikacijske upješanosti (Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994). Skupna slika govora Hrvatske televizije dobivena je analizom dva dijela: retoričkog dizajna i govorne izvedbe. U istraživanju su bile izdvojene osobine: dužina rečenice, izbor riječi, jezične pogreške, retoričke figure, potkrjepe, govorni bonton, elegancija izraza, disfonije, naglasci riječi...Polazilo se od zamišljenog idealnog govora. Analiza 154 govornika pokazala je da su televizijski govornici govorno sposobniji od općeg prosjeka govornika tj. laika što se očituje u ugodnijim glasovima, u manjoj zastupljenosti disfoničnih glasova, manjoj učestalosti izgovornih mana i što općenito govore glađe i vještije, međutim znatno ispod zamišljenog govornog ideala (Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994).

Varošaneć-Škarić (2006) je istražila vibrato školovanih muških pjevačkih glasova, tj. frekvencijska modulacija fundamentalne frekvencije istražena je na temelju tri muška školovana operna glasa od kojih je jedan stariji basbariton (80 g.), a preostala dva su mlađi basbariton i bas (24 i 22 g.). Ova tri pjevačka glasa snimljena su u studiju Odsjeka za fonetiku u istim uvjetima u stajaćem položaju u razdoblju od 2000. do 2006. godine. Tražilo se da otpjevaju ljestvicu s vibratom u svojim rasponima glasa, nekoliko arija koje su dobro znali i popijevku pri čemu je udaljenost mikrofona od ustiju bila nadzirana i iznosila je 30 cm (Varošaneć-Škarić, 2006). Željelo se utvrditi na koji način uvježbani pjevački glasovi akustički pokazuju određene standarde pjevačkog glasa. Kontrolnu skupinu usporedbe nekih akustičkih varijabli na temelju fonacije vokala /a/ činilo je šest zdravih nepjevačkih muških

glasova. Podaci dobiveni istraživanjem analizirali su se u programu Praat te se pokazalo kako su pjevački glasovi stabilniji od nepjevačkih jer nije bilo toliko statistički pouzdanih razlika unutar akustičkih varijabli tijekom trajanja tona, odnosno fonacije.

Nenadić-El Mourtada i Varošaneć-Škarić (2010) provele su istraživanje o sugovornim prozodijskim znakovima u televizijskom govoru informativnog programa. Cilj je bio ispitati kako se procjena eksperata (fonetičara, studenata fonetike i gledatelja) sugovornih prozodijskih znakova (intonacije, glasnoće, vremenskih parametara tj. brzine govora, raspodjela stanki i prirodnosti i logičnosti govora) šest televizijskih voditelja informativnog programa slaže s objektivnim parametrima: vrijednosti F0 (u Hz), intonacijskih obrazaca, snage govora (u dB), brzine govora (slogova/s), omjera stanki (s). Procjene eksperata pokazale su se strožim: govor procjenjuju nedovoljno logičnim, neprirodnim, prebrzim, s premalo stanki, preglasnim kao govor većoj skupini. Njihove procjene se slažu s objektivnim analizama i vrijednostima. Prosječna snaga govora od 79,37 dB odgovara govoru upućenom većoj skupini, prosječna je brzina od 6,42 sloga/s u gornjim granicama normalne govorne brzine, ukupan prosječan omjer stanki je tek 6%, a te se osobine vezuju uz siloviti čitaći govorni stil. Istraživanjem je utvrđeno da su najbrži voditelji RTL televizije (6,72 sloga/s), zatim HRT-a te Nove TV, a tempo artikulacije također prati taj redoslijed. Prema ekspertima, najprirodniji i najlogičniji govor ima voditelj čije su stanke bile raspoređene na primjerenim mjestima, iako s malim udjelom stanki u govoru, s brzinom od 6,44 sloga/s, u čijem govoru su prevladavali intonacijski obrasci s jednim fokusom što je poželjno u informativnoj komunikacijskoj strategiji. Istraživanjem se zaključilo da se govor većine voditelja sugovornim prozodijskim znacima udaljio od arhetipskog govora što se može objasniti prevladavajućim komunikacijskim strategijama uvjeravanja te uzbuđivanja umjesto u informativnom programu poželjnih strategija informiranja i razgovora.

Farnwald (2011) je provela istraživanje na temu neverbalne komunikacije voditelja informativnog programa s ciljem utvrđivanja postoje li razlike u neverbalnoj komunikaciji voditelja dnevnika europskih zemalja te u kojem je položaju Hrvatska u odnosu na ostale zemlje. U istraživanje je bilo uključeno deset televizijskih postaja i zemalja: HRT (Hrvatska), RTRS (Srbija), FTV (Bosna i Hercegovina), RTCG (Crna Gora), TVSLO (Slovenija), RAI (Italija), ARD (Njemačka), RTVE (Španjolska), NOS (Nizozemska) i LTV (Latvija). Proučavalo se po dva voditelja svake televizijske kuće, jedan muškarac i jedna žena, ukupno dvadeset voditelja odabranih slučajnim izborom pojavljivanja. U istraživanju su procjenjivane četiri dimenzije neverbalne komunikacije: prva dimenzija odnosila se na položaj tijela i ruku,

pokrete glavom, gestikuliranje i korištenje predmeta, npr. kemijske olovke ili papira, druga dimenzija odnosila se na mimiku te su ispitanici trebali procijeniti treptanje, širenje očiju, podizanje obrva, osmijeh i pogled voditelja, u trećoj dimenziji procjenjivali su odjeću, frizure, šminku te nakit, a posljednja dimenzija sastojala se od dva dijela. U prvom dijelu bilo je potrebno procijeniti govore li voditelji jednoj ili dvjema osobama, manjoj ili većoj skupini ili auditoriju te na kojoj udaljenosti govore, a u drugom dijelu ocjenjivala se glasnoća, tempo govora te ugodnost glasa. Također je bilo potrebno dati ukupnu ocjenu za svakog voditelja uzimajući u obzir sve segmente. Cilj istraživanja sastojao se u pokušaju dobivanja razlika u nekoliko dimenzija neverbalne komunikacije, vidjeti koje zemlje i televizije prednjače prema procjeni ispitanika i gdje se u cjelokupnom poretku nalazi Hrvatska televizija. Rezultati istraživanja pokazali su kako pri komuniciranju putem televizije voditelji informativnog programa zemalja članica Europske Unije pokazuju veću kompetentnost u iskazivanju i odašiljanju neverbalne poruke od voditelja televizija zemalja bivšeg SFRJ-a. Zaključak istraživanja je kako neverbalni znakovi televizijskih voditelja nisu loši, ali da bi popravci bili poželjni.

Doktorski rad Karoline Vrban-Zrinski iz 2013. godine pod naslovom *Prozodijski čimbenici suvremenog scenskog glumačkog govora* opisuje prozodijska sredstva koja glumac rabi na sceni kako bi postigao ekspresivnost u govoru. Cilj navedenog rada bio je opis fonetskog statusa koji podrazumijeva sve čimbenike govornoga statusa prema glumačkom govorničkom stilu. Željelo se otkriti koji čimbenici i u kojoj mjeri utječu na ukupnu ocjenu ekspresivne govorne izvedbe, stoga su u radu analizirani sljedeći prozodijski čimbenici: glas (ugoda glasa, ton, glasnoća, čvrstoća i promuklost), izgovor (dostatan/nedostatan, izgovorne mane i pogreške, izgovor vokala, provođenje/neprovođenje asimilacija i naglasni sustav), izražajnost (ukupna izražajnost, logičko isticanje i stanke, ritam i tempo govora), govorna glatkoća i ukupna ocjena govorne izvedbe. Pretpostavka je bila da se neće pokazati značajna razlika u govornim ostvarenjima glumaca i glumica, ali da će pojedini prozodijski čimbenici biti značajniji u prosudbi dobre govorne slike. Nadalje, očekivalo se da će se u evaluaciji značajnije pokazati logičko isticanje i intonacija rečenice te kvaliteta glasa od naglasnoga sustava. Dakle, da će se kategorije glasa i kategorija izražajnosti pokazati značajnije u procjeni ukupne ocjene govorne izvedbe. Osim navedenoga, očekivala se i razlika u fonetskim procjenama između glumaca i glumica pojedinoga kazališta. Analizirano je ukupno 20 predstava Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu u 150. sezoni (2010/2011) i Dramskog kazališta *Gavella* te govorno ostvarenje Dragana Despota u scenskoj prilagodbi romana *Na*

rubu pameti Miroslava Krleže. Ispitanici su bili glumci i glumice Dramskog kazališta Gavella, Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu i glumci i glumice koji nisu u stalnom aranžmanu u tim kazalištima, ali su u glumačkoj podjeli u predstavama koje su ušle u analizu. Analizirana su govorna ostvarenja 15 glumaca i 15 glumica (N=30). U radu su prikazane pojedinačne procjene procjenitelja (studenti diplomskog studija Odsjeka za fonetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, N=27) i doktorandice te njihova razilaženja u procjeni koja su unutar jednog stupnja i pojavljuju se najvećim dijelom kod procjene naglasnog sustava. Prema dobivenim rezultatima, skupna slika (s obzirom na spol i kazalište) pokazuje da glumice u odnosu na glumce imaju bolju ukupnu ocjenu govorne izvedbe. Iz rezultata je razvidno da osobine glasa i izražajnosti najviše utječu na ocjenu ukupne govorne izvedbe, dok se naglasni sustav nije pokazao diskriminirajućom varijablom prema rezultatima klusterske analize, suprotno uvriježenom mišljenju u hrvatskim kazalištima.

Vokalni profesionalci često se susreću s različitim problemima glasa. Heđver, Farago i Huskić (2007) su istražili probleme glasa u vokalnih profesionalaca te im je glavni cilj bio ispitati akustičke karakteristike glasa u vokalnih profesionalaca te utvrditi koliko radni napor utječe na kvalitetu njihovog glasa. Istraživanje je provedeno na uzorku od 30 nastavnica razredne nastave i 30 nastavnica predmetne nastave i sastojalo se u snimanju podržanih fonacija vokala /a/ na optimalnoj visini glasa, mjerenju dužine trajanja maksimalnog vremena fonacije i frikcije glasova /s/ i /z/, snimanju govornih uzoraka na habitualnoj visini glasa i popunjavanju upitnika u kojem su se ispitanice subjektivno izjasnile o prisustvu vokalnog zamora i somatskih teškoća. Ispitivanje je provedeno u dvije vremenske točke, inicijalno na početku tjedna prije početka radnog vremena i finalno na kraju tjedna, po završetku rada. Akustička analiza podržanih fonacija i govornih uzoraka provedena je pomoću EZ Voice Plus programa. Analizom rezultata pokazano je kako su se obje grupe ispitanica u inicijalnom i finalnom ispitivanju razlikovale u aerodinamičkim varijablama frikciji glasova /s/ i /z/. Rezultati ovog istraživanja potvrđuju kako radni naponi vokalni zamor utječu na kvalitetu glasa vokalnih profesionalaca. Autori savjetuju osobama koje koriste glas kao sredstvo profesionalne aktivnosti da trebaju proći vokalnu edukaciju da bi se mogle pridržavati mjera vokalne higijene i na taj način prevenirati nastanak prerane profesionalne invalidnosti.

3. METODOLOGIJA

3.1. Uzorak ispitanika

Istraživanje je provedeno na Odsjeku za fonetiku Filozofskog fakulteta u Zagrebu na uzorku od ukupno 19 studenata fonetike (N=19) treće godine preddiplomskog studija te studenata prve i druge godine diplomskog studija. Prosječna dob studenata ispitanika bila je 24 godine.

3.2. Način provođenja istraživanja i prikupljanje podataka

Ciljna skupina za provođenje ovog istraživanja bili su televizijski voditelji triju hrvatskih televizija: HRT-a, RTL-a i Nove TV jer se pretpostavljalo da su voditelji navedenih kuća najpoznatiji i kako će njihove glasove prepoznati najviše ispitanika. Voditelji su se birali prema osobini glasa i učestalosti pojavljivanja u medijima, te su bili raspoređeni u tri kategorije prema ugodi glasa: voditelji s iznimno neugodnim glasom, voditelji s normalnim tj. prosječnim glasom i voditelji s iznimno ugodnim glasom. Izabran je ukupno 31 voditelj čiji će se glas procjenjivati u istraživanju prema fonetskom statusu. Nadalje, htjeli smo provjeriti hoće li osobe koje nisu voditelji biti bolje ocijenjene od onih pravih, tako da je u cjelokupo istraživanje umetnuto 5 nevoditeljskih glasova, takozvanih mućaka, tj. osoba koje po svome zanimanju nisu profesionalni voditelji. Mućci su, kao i voditelji, birani prema ugodi glasa i podijeljeni u tri kategorije: iznimno neugodan glas, normalan tj. prosječan glas i iznimno

ugodan glas. Tri osobe umetnute kao voditelji su studenti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a dvije su uspješni mladi poduzetnici koji koriste glas svakodnevno kao profesionalno sredstvo komuniciranja. Kao osnovno sredstvo u istraživanju korištene su audio snimke voditelja sa tri televizijske kuće koje su preuzete putem interneta. Budući da smo glasove voditelja podijelili u tri kategorije prema njihovoj ugodi, u svrhu procjenjivanja fonetskog statusa snimke njihovih glasova montirane su slučajnim redoslijedom kako ne bi utjecali na ispitanike i ocjene koje će dati pojedinom voditelja. Sve snimke podešene su na trajanje od 20 sekundi. Osobe koje su umetnute u istraživanje kao voditelji snimljene su u studiju Odsjeka za fonetiku. Tražilo se da pročitaju određenu vijest ili najavu kao što bi to napravio i profesionalan voditelj. Njihove snimke su također podešene na trajanje od 20 sekundi. Ispitanici koji su procjenjivali glasove voditelja prema adaptiranom fonetskom statusu su studenti fonetike treće godine preddiplomskog studija te studenti prve i druge godine diplomskog studija. Snimku svakog voditelja preslušavali su tri puta i bilježili svoje odgovore koji su kasnije obrađeni putem računala u MS Excel 2013 i SPSS 13.0 softverskim paketima.

3.3. Ciljevi i hipoteze

Cilj ovog istraživanja je saznati koji voditelji imaju ugodne glasove prema mišljenju naših ispitanika, istražiti imaju li govorne mane, izgovorne pogreške, kakva im je dikcija, glatkoća govora te izražajnost. Također, želi se ustanoviti koji se voditelji ističu prema navedenim kategorijama i svrstavaju među izvrsne vokalne profesionalce, a koji nemaju potrebne osobine glasa i izgovora za posao kojim se bave. Također smatramo kako ćemo ovim istraživanjem na temelju prepoznatljivosti voditelja dobiti uvid u to koja televizija ima najveću gledanost.

Varošanec-Škarić (2010) navodi da je kod vrsnih govornika sve u skladu, i stil, glas i izvedba. Budući da nema puno radova koji se bave ugodom glasa tv voditelja i njihovim fonetskim statusom, ovim radom će se pokušati uvidjeti kako na hrvatske voditelje gledaju laici te u kojoj mjeri su im njihovi glasovi ugodni ili neugodni te smatraju li da bi se oni trebali baviti tim poslom.

Analiza fonetskog statusa bit će napravljena prema adaptiranoj verziji u kojoj se ocjenjuje 8 elemenata: glas, dikcija, izgovorne mane, izgovorne pogreške, opća ocjena izgovora, izražajnost, glatkoća govora i ukupna ocjena.

Prepostavili smo da će voditelji Dnevnika i Vijesti biti bolje ocijenjeni od ostalih tv voditelja, zatim da će voditelji HRT televizije biti najbolje ocijenjeni s obzirom da su jedina televizija koja ima Službu za jezik i govor i da će voditelji koji se češće pojavljuju u medijima biti skloniji boljim ocjenama. Također nas zanima kako će ispitanici procijeniti lažne voditelje i u kakvom će biti odnosu s profesionalnim voditeljima.

3.4. Adaptirani fonetski status

Govorna izvedba tv voditelja je analizirana prema protokolu fonetskog statusa (Varošanec-Škarić, 2010: 104). Protokol fonetskog statusa koristi se u metodici rada na govoru u elektroničkim medijima, koriste ga fonetičari i ostali pedagozi glasa, koji rade s javnim govornicima. Prema Varošanec-Škarić (2010: 101) "protokol fonetskog statusa uzima u obzir govorna sredstva i izražajnost, tj. način korištenja tih sredstva." Govorna se izvedba u fonetskom statusu raščlanjuje na "fonaciju – glas, segmentalne i suprasegmentalne članke govora, a to su dikcija (koju dalje raščlanjujemo na izgovor glasnika – samoglasnika i suglasnika, asimilacije, izgovorne pogreške – dijalektalni, lokalni izgovor, izgovorne mane), naglasci, izražajnost i glatkoća" (Varošanec-Škarić, 2010: 101).

Kao što je već navedeno, u istraživanju se koristio adaptirani fonetski status (slika 1).

0. Govornik _____					
GLAS	1	2	3	4	5
IZGOVOR(DIKCIJA)	1	2	3	4	5
IZGOVORNE MANE:					
a) _____	1	2	3	4	5
b) _____	1	2	3	4	5
c) _____	1	2	3	4	5
d) _____	1	2	3	4	5
IZGOVORNE POGREŠKE(dijalektalni izgovor, lokalni izgovor, samoglasnici, suglasnici, asimilacije)	Ako je odgovor da, upisati na crte izg.pogreške koje uočavate: _____ _____ _____				
a) ne b) da					
OPĆA OCJENA IZGOVORA	1	2	3	4	5
IZRAŽAJNOST(ukupan dojam,ritam, logičko isticanje, stanke)	1	2	3	4	5
GLATKOĆA GOVORA	1	2	3	4	5
UKUPNA OCJENA	1	2	3	4	5

Slika 1. Adaptirani fonetski status prema kojemu su ispitanici ocjenjivali TV voditelje

U istraživanju se prema adaptiranom fonetskom statusu ocjenjivalo ukupno 8 elemenata: *glas, dikcija, izgovorne mane, izgovorne pogreške, opća ocjena izgovora, izražajnost, glatkoća govora i ukupna ocjena*. Kriterij za ocjenjivanje svih navedenih elemenata bila je Likertova skala od 1-5 prilikom koje je broj 1 predstavljao najbolju moguću ocjenu, a broj 5 najlošiju ocjenu (npr. u ocjenjivanju kategorije glasa broj 1 je predstavljao tvrdnju iznimno ugodan glas, broj 2 ugodan glas, broj 3 prosječan glas, broj 4 neugodan glas, a broj 5 iznimno neugodan glas). Fonetski status podrazumijeva da se procjenjuju kod govornika svi čimbenici govornog sustava, međutim, u fonetskim istraživanjima se može ispitivati zasebno glas, a zasebno sugovorni čimbenici kao što je slučaj u ovom istraživanju.

Varošaneć-Škarić (2010) ističe važnost glasa jer "glas istodobno obavještava o nizu bioloških, društvenih i psiholoških indikatora, dakle, o organskim i stečenim, kulturološkim osobinama. Zbog medijske izloženosti, slušatelji očekuju da medijski govornici, između ostalih osobina imaju i kultivirane, estetične osobine glasa, dakle da su im glasovi ugodni, fonogenični, možda i stoga jer su stereotipi koji povezuju pozitivne osobine s ugodnim glasovima univerzalni. Iako to u stvarnosti nije tako, očekuje se poželjnost i težnja prema učestalijem

pojavljivanju takvih ugodnih, kultiviranih glasova u medijskom govoru." (Varošanec-Škarić, 2010: 103).

Dikciju možemo podijeliti na nedostatnu, što označava labav izgovor glasnika, te takvu dikciju smatramo lošom, zatim na dostatnu, što podrazumijeva dobar izgovor i na izvrsnu. U fonetskom statusu postoji naziv i presnažna dikcija, u značenju nepotrebnog ustrajavanja na prejakom izgovaranju, pogotovo suglasnika.

Škarić i Varošanec Škarić (1994) navode kako televizija kao medij teško podnosi izgovorne mane koje su znak zapuštenosti, prepuštenosti, govorne nehigijene, zdravlja. Pokazatelj da televizijski medij pojačano ističe te mane je to što ljudi pretjerano procjenjuju da su na televiziji izgovorni nedostaci češći nego u općoj populaciji. Otuda dolaze i šale kako na televiziju može ući samo onaj tko ima neku govornu manu.

Izgovorne pogreške odnose se na pogreške u odnosu na općeprihvaćeni izgovor, znači na dijalektalan, lokalni izgovor. Škarić i Varošanec Škarić (1994) ističu kako pogreške u izgovaranju suglasnika koje su rezultat različitog izgovornog sustava govornikova lokalnog idioma, nalazimo u većine televizijskih govornika. Prema njihovom istraživanju, najčešća je greška u izjednačavanju tvrdih i mekih afrikata, bilo zato što u lokalnom idiomu te razlike nema (Zagreb, Split), bilo da razlikovanje postoji, ali se u govoru ostvaruje tako da tvrdi parnjaci zvuče kao drugdje meki, a mekani su zapravo t^h i d^h, kojih pak nema u standardnom izgovoru, pa se u standardnom govoru ljudi tih idioma (Rijeke i Istre, velikog dijela čakavskog područja) ponovno poništava razlikovanje afrikata. Sporadično se nailazi na govornike koji imaju premekano ili pretvrdo *l*, dvoglasničko *l-j* umjesto *lj*, pa i *n-j* umjesto *nj* te prejako, mediteransko *r*.

Opću ocjenu izgovora dijelimo na klasičnu normu (KN), općeprihvatljiv izgovor hrvatskoga (OPIH) i prihvaćen izgovor hrvatskoga jezika (PIH).

Varošanec-Škarić (2010) navodi da se "ukupna izražajnost procjenjuje lošom, dobrom ili izvrsnom prema govornom stilu jer su spikerska i glumačka, kao i javna govornička politička, prikladne ovisno o govorničkom stilu." (Varošanec-Škarić, 2010: 101). Tijekom procjene ukupne izražajnosti u obzir se uzima logičko isticanje, logičke stanke, ritam (primjeren ili isprekidan), te brzina (tempo) govora.

Tempo govora može biti primjeren, spor ili brz. Primjereni tempo govora podrazumijeva onu brzinu govora koju "ne zamjećujemo kao zaseban indikator tijekom govora, kad nije prebrza

ni prespora" (Varošanec-Škarić, 2010: 101). Kultiviran govor teži upravo takvoj standardnoj izgovornoj brzini.

Glatkoća govora može biti loša, srednja, dobra ili izvrsna te se procjenjuje u dvije minute čitanja i dvije minute spontanog govorenja (Varošanec-Škarić, 2010: 101). Loša glatkoća se očituje kao prisustvo zamuckivanja, mucanja, te učestalih zastoja. Srednjim stupnjem glatkoće smatra se od pet do devet zastoja u oba teksta, a dobrim stupnjem od dva do pet zastoja. Izvrsna glatkoća označava potpuno gladak govor, s primjerenim stankama koje nisu zastoji, i samo s jednim lapsusom.

Ukupna ocjena, koja se donosi na temelju svih osobina glasa, izgovora, izražajnosti i glatkoće govornika može biti od 1 do 5. S obzirom da smo u istraživanju koristili adaptirani fonetski status, ukupna ocjena 1 i 2 označavala je izvrsnog vokalnog profesionalca, ocjena 3 označavala je vrlo dobrog vokalnog profesionalca, ocjena 4 prosječnog vokalnog profesionalca, a voditelji koji su ocijenjeni ocjenom 5 ne preporučaju se za vokalnog profesionalca.

4. Rezultati i rasprava

U istraživanju je devetnaest studenata 3.godine preddiplomskog studija i 1. i 2. godine diplomskog studija fonetike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu na temelju auditivnih zapisa u anketi procjenjivalo glas, dikciju, izgovorne mane, izgovorne pogreške, opću ocjenu izgovora, izražajnost, glatkoću govora i ukupnu ocjenu voditelja triju televizijskih kuća (HRT, RTL, Nova TV). Glas, dikciju, opću ocjenu izgovora, izražajnost, glatkoću govora i ukupnu ocjenu ocjenjivali su na ljestvici od 1 do 5, u kojoj je 1 predstavljalo najbolju moguću ocjenu, a 5 najgoru moguću ocjenu. Izgovorne mane su ispitanici sami trebali prepoznati i upisati u anketu, a zatim ocijeniti u kojoj mjeri je izgovorna mana čujna kod pojedinog voditelja. Izgovorne pogreške su ocjenjivali sa da ili ne, a zatim su trebali upisati koju izgovornu pogrešku primjećuju kod pojedinog voditelja.

Ispitanici su slušali auditivne snimke voditelja i na temelju toga ocjenjivali zadane im kategorije. Sve snimke su bile podešene na trajanje od 20 sekundi i puštale su se tri puta.

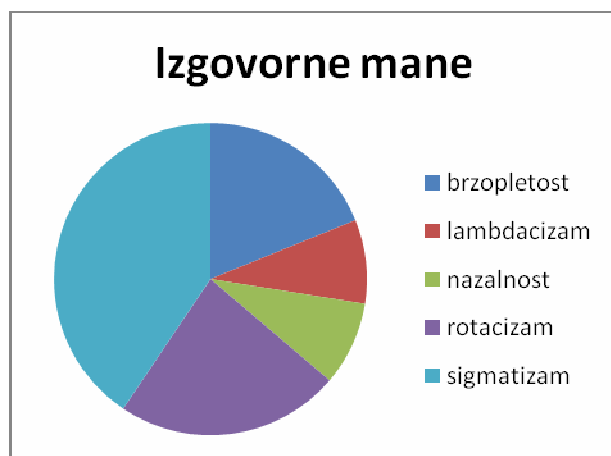
Dobiveni rezultati istraživanja obrađeni su putem računala u MS Excel 2013 i SPSS 13.0 softverskim paketima.

4.1. Zastupljenost izgovornih mana kod tv voditelja

Izgovor se može vrlo neugodno doimati jer govornika teško možemo razumjeti ili zato što njegov izgovor stvara o njemu izrazito nepovoljnu i negativnu sliku. Izgovorne mane ili dislalije (defekt izgovora) pripadaju patologiji govora i najčešće se njima bave logopedi, a razlozi mogu biti razni (Vrban-Zrinski, 2013: 19). Dislalije obuhvaćaju nepravilan izgovor glasova i riječi. Najčešće su dislalične nepravilnosti izgovora sigmatizam (nepravilan izgovor glasova /c/, /z/, /s/ i /č/, /ž/, /š/), rotacizam (nepravilan izgovor glasa /r/), lambdacizam (nepravilan izgovor glasova /l/ i /lj/), tetacizam (nepravilan izgovor glasa /t/) i deltacizam (nepravilan izgovor glasa /d/).

Očekuje se da javni govornici i profesionalci kojima je govor jedan od glavnih pomagala struke nemaju izgovornih mana. Izgovorne mane zamjetnije su od izgovornih pogrešaka, a izgovor je, kao i ostali segmenti govora, i govorni znak.

Ranije smo naveli kako televizija kao medij teško podnosi izgovorne mane koje su znak zapuštenosti, prepuštenosti, govorne nehigijene, zdravlja. Televizijski medij pojačano ističe te mane tako da smo analizom podataka željeli otkriti koje govorne mane su najzastupljenije kod voditelja hrvatskih televizija. Analizom podataka utvrdili smo da postoji samo pet izgovornih mana koje su bile zastupljene kod više od 10% voditelja pa smo se na njima koncentrirali u daljnjoj analizi. To su: *brzopletost*, *lambdacizam*, *nazalnost*, *rotacizam* i *sigmatizam*. Rezultati zastupljenosti govornih mana voditelja prikazani su na slici 2.

Slika 2. Zastupljenost izgovornih mana kod tv voditelja

Istraživanjem je utvrđeno kako je najzastupljenija govorna mana televizijskih voditelja sigmatizam koji u užoj skupini zahvaća glasnike /s/, /z/ i /ts/, a u široj skupini i ostale frikative i afrikate. Prema rezultatima, čak 28 voditelja ima sigmatizam. Učestalost ove izgovorne mane je razmjerno veća zbog težine izgovora navedenih glasika. Kod vokalnih govornih profesionalaca bilježi se i najmanja distorzija, poremećaj izgovora tih glasnika, u odnosu na općeprihvatljiv izgovor, pa se čini da doista previše profesionalnih govornika ima sigmatizam, iako je on rašireniji među skupinom neprofesionalaca i srednjoškolaca (Varošanec-Škarić, 2010: 158). Nakon sigmatizma, slijedi rotacizam kojeg ukupno ima 16 voditelja prema rezultatima našeg istraživanja. Na trećem mjestu prema zastupljenosti izgovornih mana tv voditelja našla se brzopletost koju uočavamo kod ukupno 13 voditelja. Zatim slijedi lambdacizam kojeg ima ukupno 6 voditelja, i to u najčešćem slučaju je mediteransko /l/. Kod jednakog broja voditelja uočavamo i nazalnost.

Ovih pet najzastupljenijih izgovornih mana tv voditelja smo nadalje željeli provjeriti u korelaciji s drugim pokazateljima. U tablici 1. napravljen je prikaz prosjeka i standardne devijacije svake izgovorne mane u našem uzorku te broj voditelja koji su imali tu manu.

	Mean	Std. Deviation	N
UKUPNA OCJENA	2,8026	,71630	36
Brzopletost	2,739130	,8100163	23
Lambdacizam	3,000000	,6324555	6
Nazalnost	2,666667	,7527727	6
Rotacizam	2,701563	,8366834	16
Sigmatizam	2,575184	,4835110	28

Tablica 1. Prosjek i standardna devijacija izgovornih mana

		UKUPNA OCJENA	Brzopletost	lambdacizam	nazalnost	rotacizam	sigmatizam
UKUPNA OCJENA	Pearson Correlation	1	,326	-,407	,183	,212	,509(**)
			,129	,423	,728	,430	,006
	Sig. (2-tailed)						
	N	36	23	6	6	16	28
Brzopletost	Pearson Correlation	,326	1	,500	,327	-,259	,321
		,129		,667	,788	,393	,195
	Sig. (2-tailed)						
	N	23	23	3	3	13	18
Lambdaciza m	Pearson Correlation	-,407	,500	1	1,000(**)	-,988	,761
		,423	,667	.	.	,099	,135
	Sig. (2-tailed)						
	N	6	3	6	2	3	5
Nazalnost	Pearson Correlation	,183	,327	1,000(**)	1	-,522	,035
		,728	,788	.	.	,478	,947
	Sig. (2-tailed)						
	N	6	3	2	6	4	6
Rotacizam	Pearson Correlation	,212	-,259	-,988	-,522	1	,493
		,430	,393	,099	,478		,104
	Sig. (2-tailed)						
	N	16	13	3	4	16	12
Sigmatizam	Pearson Correlation	,509(**)	,321	,761	,035	,493	1
		,006	,195	,135	,947	,104	
	Sig. (2-tailed)						
	N	28	18	5	6	12	28

Tablica 2. Kroskorelacija izgovornih mana s ukupnom ocjenom

Prema tablici kroskorelacija izgovornih mana (vidi tablicu 2) s ukupnom ocjenom možemo vidjeti kako je samo jedna korelacija značajna ($p > 0.01$) ona između sigmatizma i ukupne ocjene te da je relativno izražena (0,509) što znači da postoji blaga povezanost između sigmatizma i pada ocjene u istraživanju. Zanimljivo je primijetiti kako u povezanosti lambdacizma s ukupnom ocjenom postoji obrnuta povezanost (-0,407), što znači da su voditelji s izraženijim lambdacizmom bili bolje ocijenjeni od voditelja s manje izraženim. Međutim, s obzirom da se radi o samo 6 voditelja, vrlo je vjerojatno da se radi o pogrešci malog uzorka.

4.2. Povezanost svih kategorija ocjenjivanja

Sljedeća stavka koju smo preispitali je povezanost svake kategorije ocjenjivanja tj. glas, opću ocjenu, izražajnost, glatkoću govora i ukupnu ocjenu među sobom. Pokazalo se da sve kategorije imaju značajne korelacije među sobom, pri čemu su opća ocjena, izražajnost, glatkoća govora i ukupna ocjena u potpunosti u pozitivnoj korelaciji, što bi značilo da su voditelji u principu dobivali uniformne ocjene kroz sve četiri kategorije. Kod kategorije glasa je situacija nešto drugačija te kod njega vidimo izraženiju korelaciju sa stavkama opće ocjene i ukupne ocjene, međutim manje izraženu sa stavkama izražajnosti i glatkoće govora (vidi tablicu 3).

		GLAS	OPĆA OCJENA	IZRAŽAJNOST	GLATKOĆA GOVORA	UKUPNA OCJENA
GLAS	Pearson Correlation	1	,742(**)	,644(**)	,591(**)	,777(**)
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000
	N	36	36	36	36	36
OPĆA OCJENA	Pearson Correlation	,742(**)	1	,959(**)	,935(**)	,976(**)
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000
	N	36	36	36	36	36
IZRAŽAJNOST	Pearson Correlation	,644(**)	,959(**)	1	,946(**)	,953(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000

	N	36	36	36	36	36
GLATKOĆA GOVORA	Pearson Correlation	,591(**)	,935(**)	,946(**)	1	,912(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000
	N	36	36	36	36	36
UKUPNA OCJENA	Pearson Correlation	,777(**)	,976(**)	,953(**)	,912(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	
	N	36	36	36	36	36

Tablica 3. Korelacija svih kategorija ocjenjivanja među sobom

Pokazalo se da postoji visoka pozitivna međusobna korelacija na svakoj od ponuđenih kategorija ocjenjivanja (glas, opća ocjena, izražajnost, glatkoća govora, ukupna ocjena). Sve kategorije, osim glasa, su visoko korelirane, gotovo u potpunosti tj. više su od 0,9 što pokazuje visoku međusobnu korelaciju ($r=0,96$, $0,95$ i $0,95$). Visoka korelacija dokaz je da ispitanici dijele mišljenje oko davanja ocjena za te kategorije.

Glas koreliran s drugim kategorijama ocjenjivanja (opća ocjena, izražajnost, glatkoća govora i ukupna ocjena) također pokazuje izraženu pozitivnu korelaciju koja je viša od 0,5. Međutim, kategorija glasa pokazuje veću korelaciju s kategorijama opće ocjene ($0,742$) i ukupne ocjene ($0,777$) nego što pokazuje s kategorijama izražajnosti ($0,644$) i glatkoće govora ($0,591$) koje također pokazuju pozitivnu korelaciju, ali slabijeg intenziteta nego s varijablama opće i ukupne ocjene.

Korelacije smo proveli još jednom s uključenjem varijabli izgovora i prepoznatljivosti. Prepoznatljivost je bila izračunata kao rezultat dobiven kroz broj ispitanika koji su prepoznali voditelja. Uključenjem izgovora u analizu ustanovili smo da izgovor nije konstruiran kao skala likertovog tipa pa se ne može direktno korelirati te smo njega zasebno analizirali u nastavku.

U promatranju prepoznatljivosti i drugih kategorija uočili smo da postoji statistički manja negativna korelacija između opće ocjene (-,340(*)), izražajnosti (-,403(*)) i ukupne ocjene (-,451(**)) sa prepoznatljivošću, pri čemu su izražajnost i ukupna ocjena nešto izraženije u korelaciji (vidi tablicu 4).

		GLAS	OPĆA OCJENA	IZRAŽAJN OST	GLATKOĆ A GOVORA	UKUPNA OCJENA	Prepoznat
GLAS	Pearson Correlation	1	,742(**)	,644(**)	,591(**)	,777(**)	-,221
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,194
	N	36	36	36	36	36	36
OPĆA OCJENA	Pearson Correlation	,742(**)	1	,959(**)	,935(**)	,976(**)	-,340(*)
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000	,000	,043
	N	36	36	36	36	36	36
IZRAŽAJN OST	Pearson Correlation	,644(**)	,959(**)	1	,946(**)	,953(**)	-,403(*)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000	,015
	N	36	36	36	36	36	36
GLATKOĆ A GOVORA	Pearson Correlation	,591(**)	,935(**)	,946(**)	1	,912(**)	-,274
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,000	,106
	N	36	36	36	36	36	36
UKUPNA OCJENA	Pearson Correlation	,777(**)	,976(**)	,953(**)	,912(**)	1	-,451(**)
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000		,006
	N	36	36	36	36	36	36
Prepoznat	Pearson Correlation	-,221	-,340(*)	-,403(*)	-,274	-,451(**)	1
	Sig. (2-tailed)	,194	,043	,015	,106	,006	
	N	36	36	36	36	36	36

Tablica 4. Korelacija prepoznatljivosti s ostalim kategorijama

Dobivene rezultate možemo objasniti time da su ispitanici bili nešto skloniji davati bolje ocjene ličnostima koje su poznatije u medijima i javnosti, međutim, manje skloniji u kategoriji glatkoće govora i izražajnosti koje su oslobođene od općeg dojma i subjektiviteta poimanja cjelokupne javne ličnosti te su specifične i obilježavaju samo određene karakteristike, koje se mogu izuzeti od cjelokupne percepcije.

4.3. Distribucija kategorije izgovora

Za analizu distribucije kategorije izgovora, ispitanike smo podijelili u tri jednake skupine: oni s labavim izgovorom, oni s primjerenim izgovorom i oni s prejakim izgovorom. Na navedenim kategorijama provedena je jednosmjerna analiza varijance na razini statističkog rizika od 5% te ustanovili da postoji statistički značajna razlika između kategorija na svim pokazateljima osim ocjene glasa (vidi tablicu 5). Testirali smo homogenost varijanci i ustanovili smo homogenost varijanci $p > 0,05$ na svim stavkama osim glasa, gdje je značajnost manja od 0,05 tj. 0,025.

		Sum of Squares	Df	Mean Square	F	Sig.
GLAS	Between Groups	1,270	2	,635	1,430	,254
	Within Groups	14,654	33	,444		
	Total	15,925	35			
OPĆA OCJENA	Between Groups	5,552	2	2,776	11,770	,000
	Within Groups	7,784	33	,236		
	Total	13,336	35			
IZRAŽAJNOST	Between Groups	7,073	2	3,536	10,658	,000
	Within Groups	10,950	33	,332		
	Total	18,023	35			
GLATKOĆA GOVORA	Between Groups	5,996	2	2,998	10,488	,000
	Within Groups	9,434	33	,286		
	Total	15,430	35			
UKUPNA OCJENA	Between Groups	6,017	2	3,008	8,314	,001
	Within Groups	11,941	33	,362		
	Total	17,958	35			

Tablica 5. Distribucija kategorije izgovora

ANOVA testom ustanovili smo da postoji statistička značajnost između grupa na svim varijablama osim na ocjeni glasa. Kao što je priloženo u tablici, uz stupnjeve slobode $df=2$ sve varijable imaju $p > 0,05$ što pokazuje da su statistički F vrijednosti statistički značajne. F testom smo ustanovili da opća ocjena ($F=11,77$), izražajnost ($F=10,66$), glatkoća govora ($F=10,49$) te ukupna ocjena ($F=8,31$) imaju različite vrijednosti aritmetičkih sredina između grupa na selektiranoj varijabli.

S obzirom da postoji statistički značajna razlika između tri kreirane grupe, daljnjom analizom provedeni su post-hoc testovi kako bismo ustanovili između kojih grupa postoji statistički značajna razlika u srednjoj vrijednosti te postoji li ustaljen obrazac unutar svih grupa (vidi tablicu 6). Analizom post-hoc testova ustanovljeno je da razlika prozilazi iz bitno drugačijih

rezultata na svakom pokazatelju kod skupine s labavim izgovorom (nešto lošije ocjene) u odnosu na skupine primjerenog i prejakog izgovora. Usporedbom razlike varijanci za opću ocjenu unutar tri grupe izgovora, možemo vidjeti da uparivanjem primjerenog izgovora s prejakim dobivamo razliku aritmetičke sredine od 0,169 dok uparivanjem labavog izgovora s primjerenim dobivamo razliku u aritmetičkoj sredini od 0,729, tj. za prejaki izgovor 0,898, što su statistički značajne razlike. Sličnu raspodjelu razlika u aritmetičkoj sredini možemo primijetiti kod ocjena izražajnosti, glatkoće govora i ukupne ocjene koje također imaju statistički značajnu razliku između grupa labav izgovor te primjeren i prejak izgovor. Varijabla izraženost također pokazuje statistički značajnu razliku između grupa na varijabli kategorizirani izgovor. Razlika aritmetičkih sredina podgrupe labav izgovor sa podgrupom primjeren izgovor iznosi 0,842, odnosno sa prejakim izgovorom iznosi 1,000 što je statistički značajno. Razlika aritmetičkih sredina između grupa prejak izgovor i primjeren izgovor iznosi 0,169 što nije statistički značajna razlika.

Promatranjem varijable glatkoća govora također postoje razlike između grupa; podgrupa labav izgovor ima statistički značajnu razliku aritmetičke sredine od podgrupe primjeren izgovor (0,708) te podgrupe prejak izgovor (0,951). Grupe primjeren izgovor i prejak izgovor nemaju statistički značajnu razliku aritmetičkih sredina koja iznosi 0,243.

Na varijabli ukupna ocjena također je vidljiva statistički značajna razlika unutar podgrupa na varijabli izgovora te promatranjem te razlike uočavamo da podgrupa labav izgovor ima razliku u aritmetičkoj sredini s podgrupom primjeren izgovor 0,765, a s varijablom prejak izgovor 0,932, dok te dvije varijable međusobno imaju razliku koja nije statistički značajna, a iznosi 0,166.

Dependent Variable	(I) Kategoriziran i izgovor	(J) Kategoriziran i izgovor	Mean Difference (I-J)		Sig.	95% Confidence Interval	
			Lower Bound	Upper Bound		Lower Bound	Upper Bound
GLAS	Labav izgovor	Primjeren izgovor	,36212	,27817	,438	-,3509	1,0751
		Prejak izgovor	,42282	,26677	,298	-,2610	1,1066
	Primjeren izgovor	Labav izgovor	-,36212	,27817	,438	-1,0751	,3509
		Prejak izgovor	,06070	,27300	,976	-,6391	,7604

OPĆA OCJENA	Prejak izgovor	Labav izgovor	-,42282	,26677	,298	-1,1066	,2610
		Primjeren izgovor	-,06070	,27300	,976	-,7604	,6391
	Labav izgovor	Primjeren izgovor	,72847(*)	,20273	,004	,2088	1,2481
		Prejak izgovor	,89777(*)	,19442	,000	,3994	1,3961
	Primjeren izgovor	Labav izgovor	-,72847(*)	,20273	,004	-1,2481	-,2088
		Prejak izgovor	,16930	,19896	,699	-,3407	,6793
IZRAŽAJNO ST	Prejak izgovor	Labav izgovor	-,89777(*)	,19442	,000	-1,3961	-,3994
		Primjeren izgovor	-,16930	,19896	,699	-,6793	,3407
	Labav izgovor	Primjeren izgovor	,84211(*)	,24045	,005	,2258	1,4584
		Prejak izgovor	1,00405(*)	,23060	,001	,4130	1,5951
	Primjeren izgovor	Labav izgovor	-,84211(*)	,24045	,005	-1,4584	-,2258
		Prejak izgovor	,16194	,23599	,792	-,4429	,7668
GLATKOĆA GOVORA	Prejak izgovor	Labav izgovor	-1,00405(*)	,23060	,001	-1,5951	-,4130
		Primjeren izgovor	-,16194	,23599	,792	-,7668	,4429
	Labav izgovor	Primjeren izgovor	,70813(*)	,22319	,012	,1361	1,2802
		Prejak izgovor	,95142(*)	,21404	,000	,4028	1,5000
	Primjeren izgovor	Labav izgovor	-,70813(*)	,22319	,012	-1,2802	-,1361
		Prejak izgovor	,24328	,21904	,546	-,3182	,8047
UKUPNA OCJENA	Prejak izgovor	Labav izgovor	-,95142(*)	,21404	,000	-1,5000	-,4028
		Primjeren izgovor	-,24328	,21904	,546	-,8047	,3182
	Labav izgovor	Primjeren izgovor	,76515(*)	,25110	,017	,1215	1,4088
		Prejak izgovor	,93151(*)	,24081	,002	,3143	1,5487
	Primjeren izgovor	Labav izgovor	-,76515(*)	,25110	,017	-1,4088	-,1215
		Prejak izgovor	,16636	,24643	,797	-,4653	,7980
	Prejak izgovor	Labav izgovor	-,93151(*)	,24081	,002	-1,5487	-,3143
		Primjeren izgovor	-,16636	,24643	,797	-,7980	,4653

Tablica 6. Statistička razlika između labavog, primjerenog i prejakog izgovora

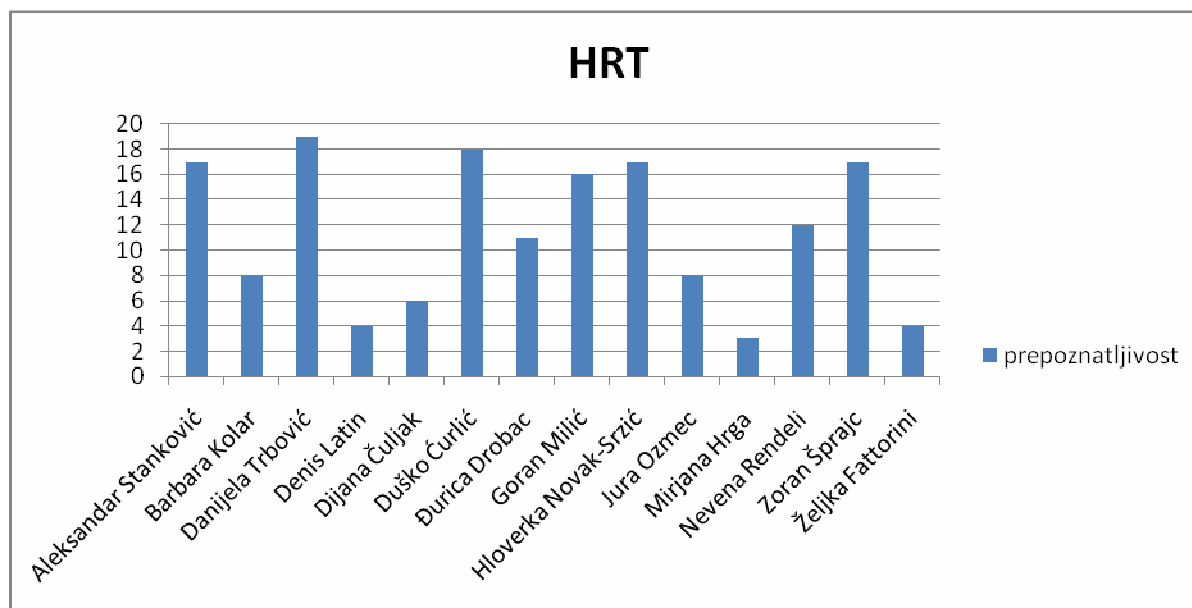
Kako smo primijetili da razlika proizlazi iz bitno drugačijih rezultata na svakom pokazatelju kod skupine s labavim izgovorom (nešto lošije ocjene) u odnosu na skupine primjerenog i prejakog izgovora, dodatno smo kodirali varijablu izgovor u varijablu izgovor_offset koja predstavlja odstupanje izgovora ispitanika od ideala, odnosno od vrijednosti 3 u bilo kojem

smjeru. Na novo konstruiranoj varijabli provedena je korelacija kako bismo provjerili sukladnost s podacima iz post-hoc testova koji su ranije provedeni. Time smo došli do zanimljive spoznaje da ocjena izgovora uopće nije bila korelirana s prepoznatljivošću voditelja, što je u velikoj suprotnosti s drugim ocjenama korištenim u istraživanju.

4.4. Prepoznatljivost tv voditelja

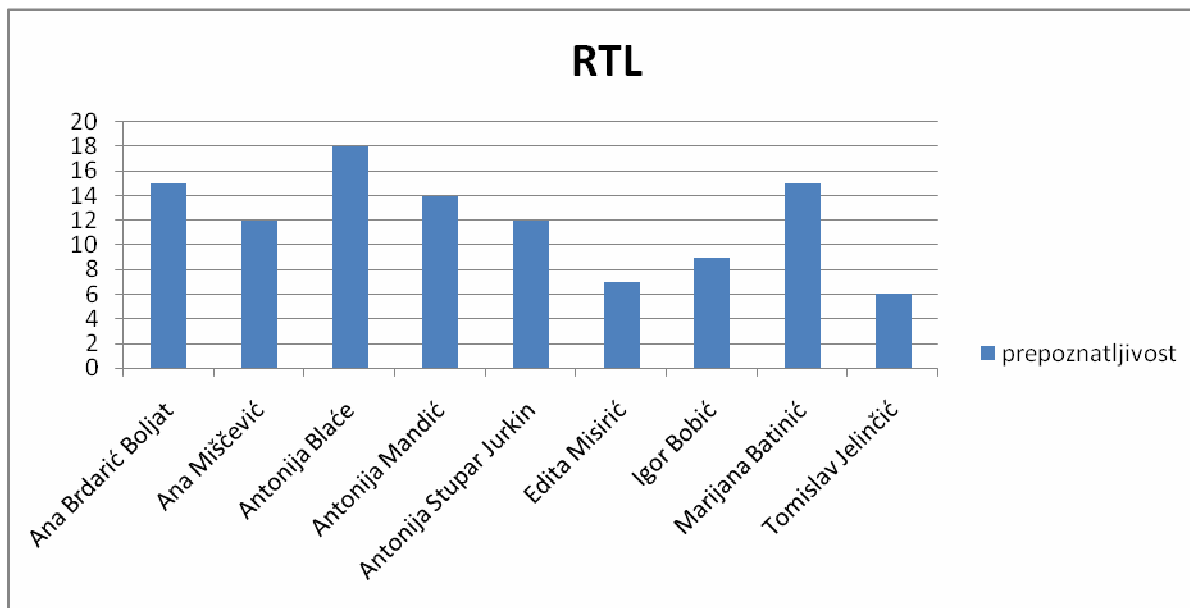
Osim fonetskog statusa voditelja hrvatskih televizija koji je predmet ovog istraživanja, željeli smo provjeriti u kojoj mjeri naši ispitanici, odnosno studenti preddiplomskog i diplomskog studija fonetike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu prepoznaju glasove voditelja hrvatskih televizija. Tijekom istraživanja, studenti su prilikom puštanja auditivne snimke glasa pojedinog voditelja trebali prepoznati o kojem je voditelju riječ i zapisati njegovo ime u anketu, a zatim ocijeniti njegov glas i govor prema adaptiranom fonetskom statusu u osam kategorija. Pretpostavka istraživanja bila je kako će voditelji središnjih informativnih emisija, odnosno Vijesti i Dnevnika biti prepoznati u većoj mjeri s obzirom na učestalost njihovog pojavljivanja u medijima. Nadalje, pretpostavili smo kako će voditelji sa zamjetnim izgovornim manama također biti uvelike prepoznati jer gledateljima prvo "zapnu za uho" govorni nedostaci pojedinog voditelja. Ovim dijelom istraživanja također smo željeli dobiti podatak koja hrvatska televizija ima najprepoznatljivije voditelje. Pretpostavke nisu u potpunosti potvrđene, a rezultati su prikazani u grafovima.

Slika 3. Prepoznatljivost voditelja HRT-a

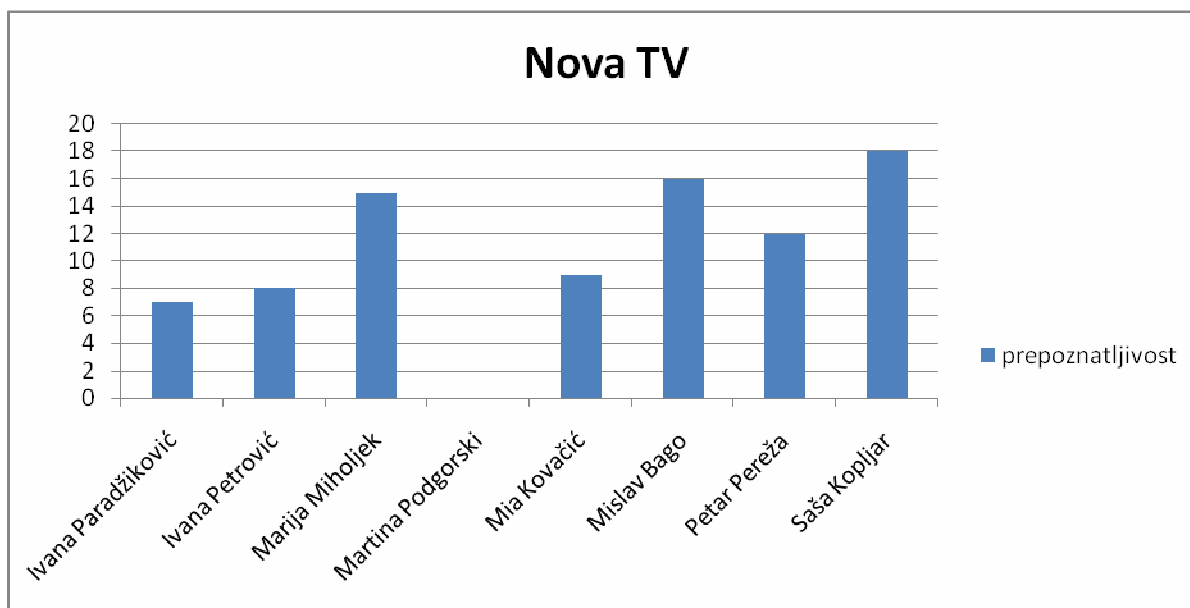
Od voditelja HRT televizije, svi ispitanici (19) prepoznali su Danijelu Trbović, 18 ispitanika prepoznalo je Duška Čurlića, 17 ispitanika Aleksandra Stankovića, Hloverku Novak-Srzić i Zorana Šprajca, 16 Gorana Milića, 12 Nevenu Rendeli, 11 Đuricu Dropca, 8 Barbaru Kolar i Juru Ozmeća, 6 Dijanu Čuljak, 4 Denisa Latina i Željku Fattorini, a samo 3 ispitanika prepoznalo je Mirjanu Hrgu. Prema rezultatima istraživanja zaključujemo kako su glasovi HRT voditelja zabavnih emisija i informativnih talk showova prepoznatljiviji u većoj mjeri od voditelja Dnevnika i Vijesti. Pretpostavka istraživanja da će voditelji Dnevnika i Vijesti biti prepoznati u najvećoj mjeri nije potvrđena u slučaju HRT televizije.

Slika 4. Prepoznatljivost voditelja RTL televizije

Podaci dobiveni istraživanjem za prepoznatljivost glasova voditelja RTL televizije upućuju na to da je 18 ispitanika prepoznalo glas Antonije Blaće, 15 ih je prepoznalo glas Ane Brdarić Boljat i Marijane Batinić, 14 ispitanika prepoznaje glas Antonije Mandić, 12 Ane Mišćević i Antonije Stupar Jurkin, 9 ispitanika prepoznaje glas Igora Bobića, 7 Edite Misirić, a samo 6 ispitanika prepoznaje glas Tomislava Jelinčića. Prema ovim podacima, voditelja RTL Dnevnika Tomislava Jelinčića prepoznalo je najmanje ispitanika (6), slijedi ga Igor Bobić kojeg je prepoznalo 7 ispitanika, dok je njihovu kolegicu Anu Brdarić Boljat prepoznalo čak 15 ispitanika. Zaključujemo kako su glasovi voditeljica RTL televizije prepoznatljiviji od njihovih voditelja, te da je pretpostavka kako će voditelji informativnih emisija biti prepoznati u najvećoj mjeri djelomično potvrđena.

Slika 5. Prepoznatljivost voditelja Nove TV

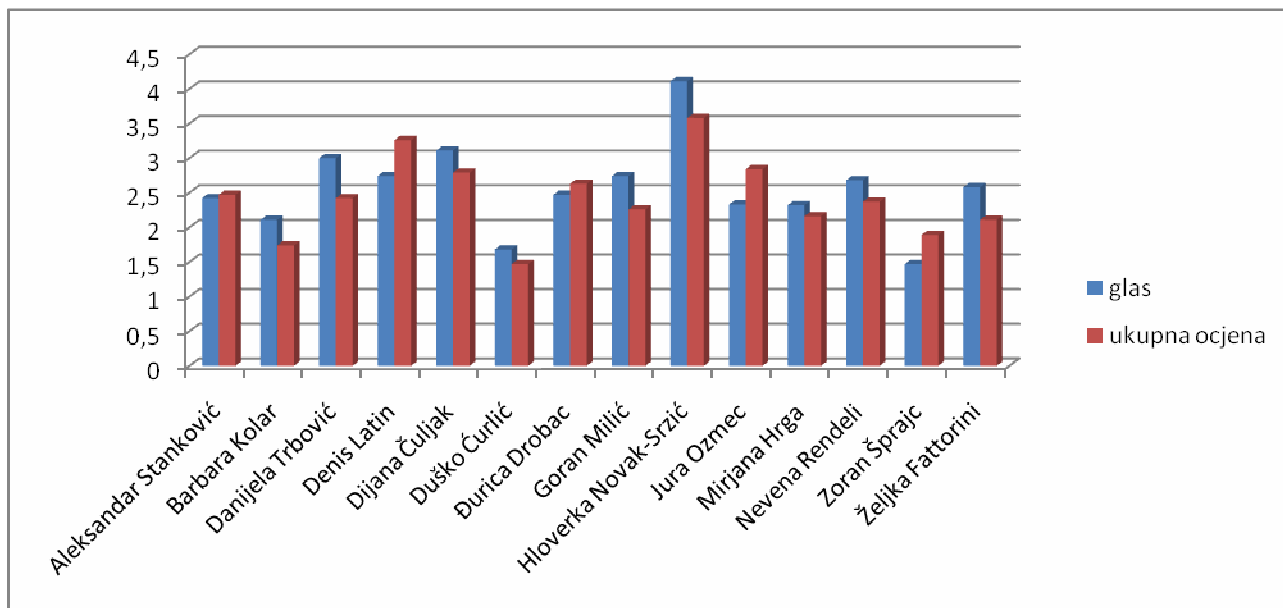

Pretpostavka o najvećoj prepoznatljivosti voditelja informativnih emisija, odnosno Dnevnika i Vijesti, u potpunosti je potvrđena kod Nova TV. Sašu Kopljara, voditelja informativnih emisija navedene televizije prepoznalo je 18 ispitanika, njegovu kolegicu Mariju Miholjek prepoznalo je 15 ispitanika, a Petra Perežu prepoznalo je ukupno 12 ispitanika. Valja napomenuti kako je Mislava Bago, analitičara koji se pojavljuje u informativnim emisijama prepoznalo čak 16 ispitanika. Nadalje, Miu Kovačić prepoznalo je 9 ispitanika, slijedi ju Ivana Petrović čiji je glas prepoznalo 8 ispitanika te Ivana Paradžiković koju prepoznaje njih 7. Zanimljiva je činjenica kako je Martina Podgorski jedina voditeljica u ovom istraživanju čiji glas nitko nije prepoznao.

4.5. Povezanost ugone glasa voditelja s ukupnom ocjenom

U daljnjem istraživanju na ukupno 31-om tv voditelju provjerili smo odnos kategorije glasa s ukupnom ocjenom. Željeli smo provjeriti koliko ugoda glasa utječe na ukupan dojam. Čest je slučaj da se osobama iznimno ugodnog glasa "oprašaju" govorni nedostaci pa su bolje ocijenjene od osoba ugodnog glasa koje nemaju govorne nedostatke. Također nam je cilj bio otkriti koji voditelji su izvrsni vokalni profesionalci prema našim ispitanicima, a koji se ne zaslužuju baviti ovim poslom i pojavljivati u medijima kao profesionalni govornici. Podaci dobiveni istraživanjem prikazani su u grafovima za sve tri televizije (HRT, RTL, Nova TV).

Slika 6. Odnos glasa i ukupne ocjene voditelja HRT televizije

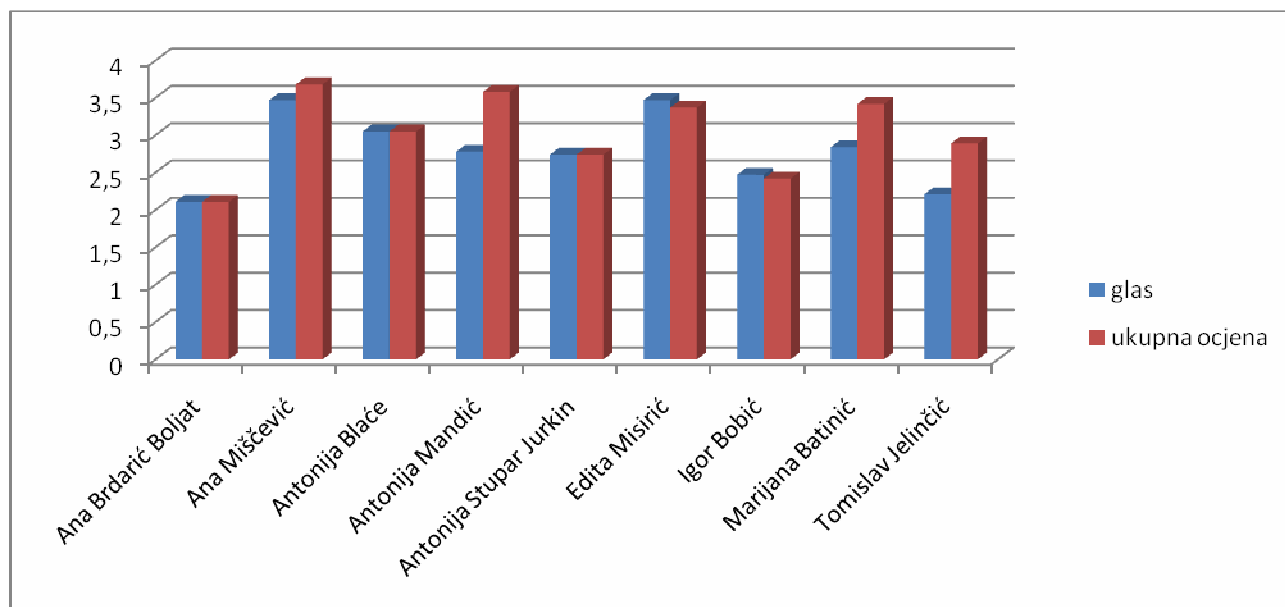

Zoran Šprajc je najbolje ocijenjeni voditelj HRT-a s ocjenom 1,47 u kategoriji glasa te 1,89 u kategoriji ukupne ocjene. Slijedi ga Duško Čurlić koji je dobio ocjenu 1,68 u kategoriji glasa te 1,47 u kategoriji ukupne ocjene. Barbara Kolar je dobila manju ocjenu u kategoriji glasa (2,11) nego u kategoriji ukupne ocjene (1,74). Navedena 3 voditelja ističu se svojim iznimno ugodnim i ugodnim glasovima, ali su i ukupnom ocjenom dokazali kako su izvrsni vokalni profesionalci. Glas Mirjane Hrge ocijenjen je s 2,32, dok je za ukupnu ocjenu dobila nešto bolju ocjenu 2,16. Jura Ozmeć ocijenjen je s 2,33 u kategoriji glasa, a s 2,84 u kategoriji ukupne ocjene. Kod Aleksandra Stankovića uočavamo najveću povezanost u kategoriji glasa (2,42) i ukupne ocjene (2,47). Đurica Drobac ocijenjen je s 2,47 u kategoriji glasa i 2,63 u kategoriji ukupne ocjene. Željka Fattorini je prema našim ispitanicima bolja voditeljica prema ukupnoj ocjeni (2,11) nego po ugodi svoga glasa (2,58). Nevena Rendeli je također bolje ocijenjena u kategoriji ukupne ocjene (2,37) nego u kategoriji glasa (2,68). Prema podacima Goran Milić je vrlo dobar vokalni profesionalac prema ukupnoj ocjeni (2,26), ali teži prosječnom glasu (2,74). Denis Latin također kao i Goran Milić teži prosječnom glasu (2,74) i prema ukupnoj ocjeni svrstavamo ga u prosječnog voditelja (3,26). Danijela Trbović ima prosječan glas (3), međutim prema ukupnoj ocjeni (2,42) svrstavamo ju u kategoriju vrlo dobrog voditelja, odnosno vokalnog profesionalca. Glas Dijane Čuljak ocijenjen je kao prosječan (3,11), a nešto bolju ocjenu dobila je u kategoriji ukupne ocjene (2,79). Najlošije ocijenjena voditeljica HRT televizije u kategoriji glasa je Hloverka Novak-Srzić s dobivenom ocjenom 4,11 što smatramo neugodnim glasom, a prema kategoriji ukupne ocjene također je najlošije ocijenjena s 3,58. Prema navedenim podacima zaključujemo kako su voditelji HRT

televizije većinom prosječni, samo tri se ističu svojim iznimno ugodnim glasovima, a samo jedna voditeljica ističe se neugodnim glasom.

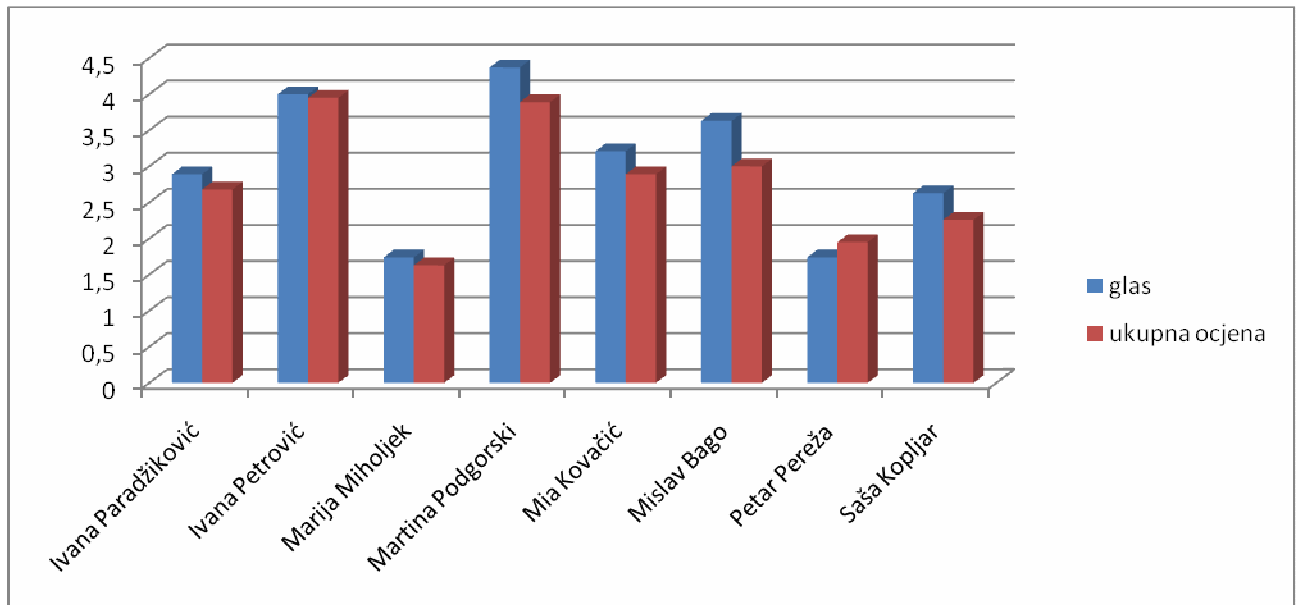
Slika 7. Odnos glasa i ukupne ocjene voditelja RTL televizije

Na RTL televiziji najboljom ocjenom ocijenjena je Ana Brdarić Boljat s 2,11 u kategoriji glasa te istom ocjenom u kategoriji ukupne ocjene. Tomislav Jelinčić u kategoriji glasa dobio je ocjenu 2,21, dok je u kategoriji ukupne ocjene ocijenjen s 2,89. Igor Bobić prema dobivenim rezultatima je bolji vokalni profesionalac u kategoriji ukupne ocjene (2,42), nego u kategoriji glasa (2,47). Kod Antonije Stupar Jurkin, kao i kod Ane Brdarić Boljat, uočavamo čvrstu povezanost kategorije glasa i ukupne ocjene (2,74). Antonija Mandić ocijenjena je s 2,78 u kategoriji glasa i 3,58 u kategoriji ukupne ocjene. Glas Marijane Batinić ocijenjen je s 2,84, dok je za ukupnu ocjenu ocijenjena s 3,42. Apsolutna povezanost kategorije glasa i ukupne ocjene uočavamo na još jednoj voditeljici, Antoniji Blaće (3,05). Edita Misirić je za nijansu bolje ocijenjena u kategoriji ukupne ocjene (3,37) nego u kategoriji glasa (3,47). Najlošije ocijenjena voditeljica RTL televizije u obje kategorije je Ana Miščević s dobivenom ocjenom 3,47 za glas što teži neugodnom glasu, te 3,68 za ukupnu ocjenu. Prema dobivenim podacima zaključujemo kako se nijedan voditelj RTL televizije ne ističe iznimno ugodnim glasom, svi su prosječni prema toj kategoriji osim Edite Misirić i Ane Miščević koje teže neugodnim glasovima. Usporedbom glasa i ukupnom ocjenom, njihovi voditelji su

većinom lošije ocijenjeni u kategoriji ukupne ocjene nego u kategoriji glasa, osim tri voditeljice kod kojih je vidljiva apsolutna povezanost te dvije kategorije.

Slika 8. Odnos glasa i ukupne ocjene voditelja Nove TV

Najbolju ocjenu dobili su Marija Miholjek i Petar Pereža 1,74 u kategoriji glasa, dok je u kategoriji ukupne ocjene Marija Miholjek ocijenjena s 1,63, a Petar Pereža u istoj kategoriji je ocijenjen s 1,95. Ova dva voditelja ističu se svojim iznimno ugodnim glasovima i prema kategoriji ukupne ocjene svrstavamo ih u izvrsne vokalne profesionalce. Saša Kopljar je prema ukupnoj ocjeni (2,26) bolji vokalni profesionalac nego prema ugodi svoga glasa (2,63). Glas Mije Kovačić ocijenjen je kao prosječan (3,21), dok je njena ukupna ocjena nešto bolja, 2,89. Mislav Bago teži neugodnom glasu sa dobivenom ocjenom 3,63, dok je prema ukupnoj ocjeni vrlo dobar vokalni profesionalac (3). Čak dvije voditeljice Nova TV ističu se neugodnim glasovima, Ivana Petrović sa dobivenom ocjenom 4 i Martina Podgorski sa dobivenom ocjenom 4,37. Najlošije ocijenjena u kategoriji ukupne ocjene je Ivana Petrović sa ocjenom 3,95 dok je u istoj kategoriji Martina Podgorski ocijenjena sa 3,89.

Prema ocjenama koje su dobili tv voditelji koji su sudjelovali u ovom istraživanju, najugodniji glas hrvatskih televizija je Zoran Šprajc koji je u trenutku istraživanja radio na HRT-u i kasnije prešao na RTL televiziju. Njegov glas ispitanici su procijenili najugodnijim sa ocjenom 1,47.

Drugi najugodniji glas također pripada voditelju HRT-a, Dušku Ćurliću sa ocjenom 1,68. Dobivene rezultate možemo povezati sa Službom za jezik i govor na HRT-u koja svakodnevno brine o svojim voditeljima i redovito vodi brigu o njihovom glasu. Treće mjesto prema ugodi glasa tv voditelja dijele Marija Miholjek i Petar Pereža s Nove TV i ocjenom glasa 1,74.

Kao najneugodniji glas hrvatskih voditelja pokazao se onaj Martine Podgorski, voditeljice Nove TV sa ocjenom 4,37, zatim Hloverke Novak-Srzić sa HRT-a i ocjenom 4,11 te Ivane Petrović, voditeljice Nove TV sa ocjenom 4.

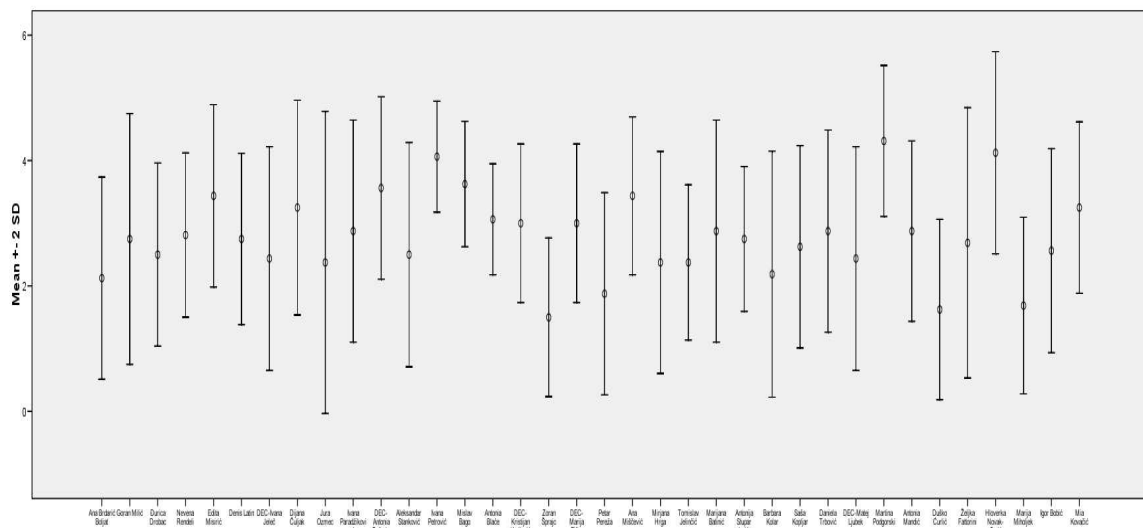
Prema ukupnom dojmu i ocjeni, kao najbolji vokalni profesionalac hrvatskih televizija pokazao se Duško Ćurlić, voditelj HRT-a sa ocjenom 1,47. Slijedi ga Marija Miholjek sa Nove TV i ocjenom 1,63 te Barbara Kolar, voditeljica HRT-a i ocjenom 1,74. U potpunoj suprotnosti navedenim voditeljima, kao najlošiji vokalni profesionalci ističu se dvije voditeljice Nove TV, Ivana Petrović i Martina Podgorski sa dobivenim ocjenama 3,95 i 3,89 te Ana Mišćević, voditeljica na RTL-u s ukupnom ocjenom 3,68.

Analizom pojedinih ocjena između voditelja sa različitih hrvatskih televizija, jednosmjernom analizom varijance na razini rizika 5% utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika između hrvatskih televizija u ocjenama izražajnosti i ukupnoj ocjeni. Kasnijim post-hoc testovima pokazalo se da razlika u ocjenama izražajnosti ipak nije dovoljno velika, dok je razlika u ukupnim ocjenama svedena na značajnu razliku između voditelja HRT-a i lažnih voditelja u istraživanju. Međutim, isključivanjem lažnih voditelja, pokazalo se da nema statistički značajne razlike u ocjenama različitih hrvatskih televizija.

4.6. Ocjene TV voditelja u pojedinačnim kategorijama ocjenjivanja prema fonetskom statusu

U sljedećim grafovima bit će prikazane ocjene svakog voditelja s obzirom na kategoriju, odnosno ocjene za glas, izgovor, opću ocjenu izgovora, izražajnost, glatkoću govora i ukupnu ocjenu. Sredina linije na grafovima predstavlja prosječnu ocjenu koju je taj voditelj dobio u određenoj kategoriji, a crte predstavljaju disperziju odgovora (gornja crta je +2 standardne devijacije, donja crta je -2 standardne devijacije). Intervali predstavljaju koliko su ocjene raspršene, točnije, veliki intervali predstavljaju neslaganje, odnosno veće razlike u ocjenama, a mali intervali pokazuju kako su ispitanici bili dosta uniformni i složni u ocjenjivanju.

U kategoriji glasa, najviši centar (oko 4) imaju Ivana Petrović, Martina Podgorski i Hloverka Novak Srzić (vidi sliku 9). Točnije rečeno, ove tri voditeljice najbliže su ocjeni iznimno neugodnog glasa. Međutim, iako su prema ugodi glasa u istoj kategoriji, ispitanici su ipak bili malo podijeljeni oko njihovih ocjena, odnosno Ivana Petrović ima najmanji interval u odnosu na ostale dvije voditeljice što znači da je njen glas ostavio prilično jednak dojam na sve ispitanike i slagali su se oko tih ocjena. Martina Podgorski također ima mali interval, međutim oko njene ocjene ispitanici nisu bili tako složni kao kod davanja ocjena za Ivanu Petrović. S druge strane, kod Hloverke Novak-Srzić vidimo dosta veliki interval što znači veliku varijaciju u odgovorima ispitanika. Kao najugodniji glasovi, odnosno voditelji koji imaju najniži interval (manji od 2) pokazali su se Marija Miholjek, Duško Ćurlić i Zoran Šprajc (vidi sliku 9). Sva tri voditelja imaju velike intervale, međutim između njih, najmanji je onaj Zorana Šprajca čime se potvrđuje kako su ispitanici bili najviše složni oko njegovih ocjena, dok Marija Miholjek i Duško Ćurlić imaju velike intervale i time se potvrđuje kako su dobivali različite ocjene, odnosno, ispitanici njihov glas različito percipiraju. Kao voditelje s prosječnim, normalnim glasom možemo izdvojiti Barbaru Kolar, Anu Brdarić-Boljat i Petra Perežu (vidi sliku 9), ali je zanimljivo kako svi oni imaju jako velike intervale što je dokaz da su naši ispitanici bili dosta podijeljeni oko ocjena za navedene voditelje.

S

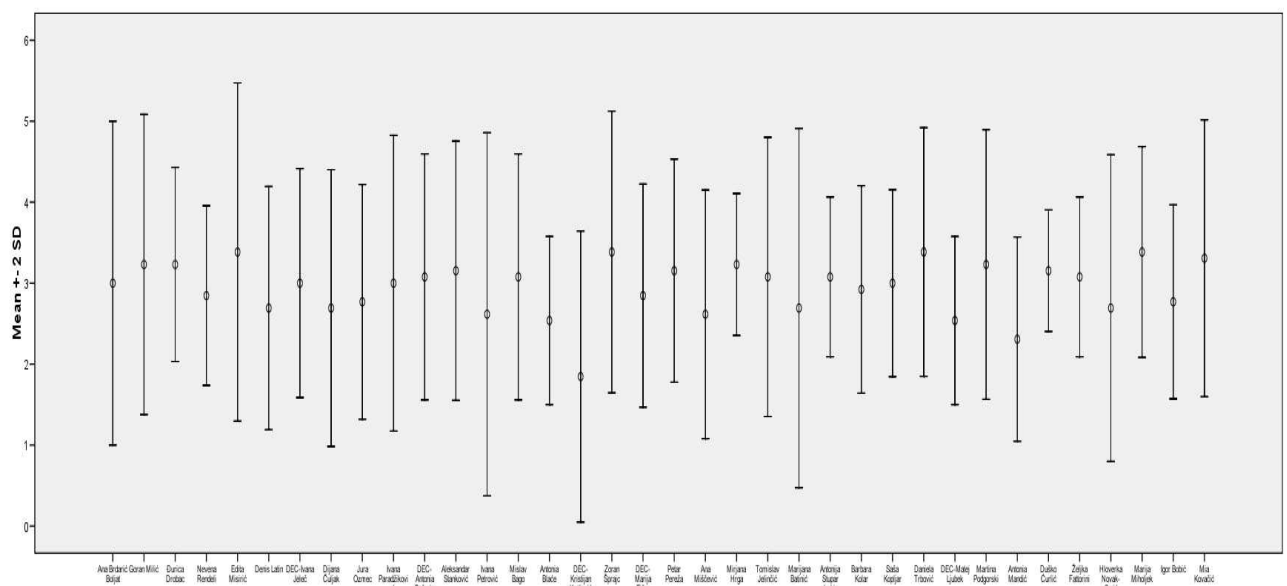
lika 9. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji glasa

Varošanec-Škarić (2005: 17) navodi kako su dobri glasovi prema estetskoj procjeni ugodni, ugodne boje glasa, milozvučni, blagi, voluminozni, blještavi, pucketavi, zvonki, dok se loši glasovi opisuju kao hrapavi, kreštavi, piskutavi, disfonični, nosni, nezvonki, meketavi, teško čujni, odbojni, seljački. Kao negativne osobine glasa, Varošanec-Škarić navodi još i nerazgovjetno govorenje, teško razumljiv i zbrkan govor.

Prema metodičkoj procjeni glasa po fonetskom statusu, glas Hloverke-Novak Srzić određujemo kao disfoničan i hrapav u kategoriji fonacijske vrste, srednje visine i glasnoće. Njezin glas bi mogli još opisati i kao pušački glas, a dikciju kao prejaku. Izražajnost joj je dobra, a tempo govora brz. Od izgovornih mana vidljiva je brzopletost. Izgovornih pogrešaka u svome govoru nema te govori dijalektalnim izgovorom, točnije zagrebačkim. Ivana Petrović ima lagano disfoničan glas, dubok i glasan. Dikcija joj je dobra, zamjetno je sinkopiranje i duljenje vokala te dijalektalni izgovor. Martina Podgorski prema fonacijskoj vrsti ima modalan glas, srednje visine i glasnoće, prejake dikcije. Od izgovornih mana primjetno je tvrdo /č/ i štokavski izgovor. Marija Miholjek ima modalan glas prema fonacijskoj vrsti, srednje visine i glasnoće. Dikcija joj je dobra, nema nijednu izgovornu manu, izgovor joj je štokavski i ostvaruje sva četiri naglasaka. Duško Ćurlić ima modalan glas, srednje visine i glasnoće, blago nazalan. Dikcija je dobra, izgovorne mane su neprimjetne, a izgovor zagrebački te ima dvonaglasni sustav. Glas Zorana Šprajca opisuju kao modalan prema fonacijskoj vrsti, visok i srednje glasnoće. Dikcija je dobra, a izgovor dijalektalni.

Izgovor ili dikcija procjenjuje se u kategorijama dostatnosti i nedostatnosti izgovora. Dakle, izgovor može biti nedostatan ili labav, često se u kolokvijalnom razgovoru rabi izraz lijena dikcija. Može biti dostatan izgovor, primjeren, dobar, uredan izgovor. Uvodi se i treća kategorija procjene izgovora, to je presnažan, prejak ili preizražen izgovor kada se prejako izgovaraju prvenstveno suglasnici (Varošaneć-Škarić, 2010).

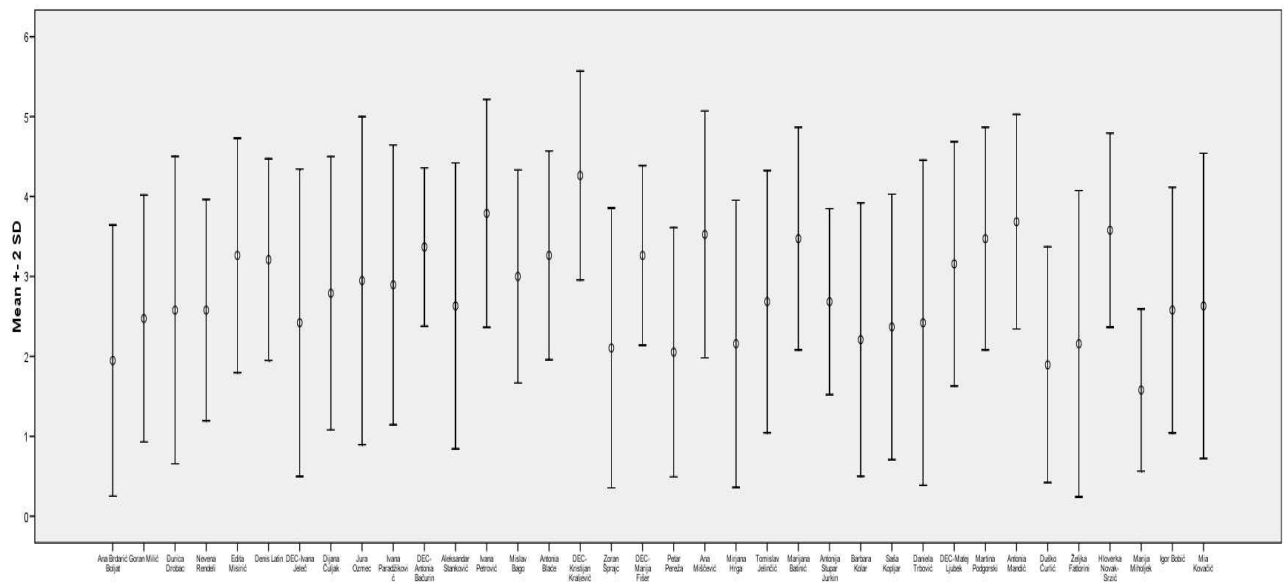
Prema rezultatima, većina hrvatskih voditelja ima primjerenu dikciju, odnosno dobar i uredan izgovor (vidi sliku 10). Prejakom dikcijom ističu se Hloverka Novak Srzić i Antonija Mandić, dok lijena dikcija nije zamijećena kod voditelja koji su analizirani u istraživanju. Ovakvi rezultati su očekivani s obzirom na to da je televizija medij gdje se teži idealnom, takozvanom arhetipskom govoru. Televizijski govornik ne smije sebi dopustiti lagodnost, lijenost i nemar, nego mora nastojati da milijunskom slušateljstvu bude lagodno. Suprotno, prejako izgovaranje nekada je bilo potrebno, ali je postalo suvišno otkako su ovi mediji postigli akustičku visoku vrijednost. Prejaka dikcija privlači pozornost na sebe, pa time postaje svojevrstan komunikacijski šum. (Škarić i Varošaneć-Škarić, 1994: 9).

Slika 10. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji izgovora

U kategoriji opće ocjene izgovora, najniži centar (manji od 2) imaju Ana Brdarić-Boljat, Duško Čurlić i Marija Miholjek (vidi sliku 11), odnosno, ističu se najboljim ocjenama u ovoj

kategoriji. Iako navedene voditeljke svrstavamo u istu kategoriju, Marija Miholjek ističe se kao najbolje ocijenjena s obzirom da su ispitanici oko njenih ocjena dijelili jednako mišljenje, dok kod ocjena Ane Brdarić-Boljat zamjećujemo velike varijacije u odgovorima. Voditelji s najlošijim ocjenama za opću ocjenu izgovora (centar oko 3,7) su Ivana Petrović kod koje su primjetni najveći intervali, tj. varijacije u odgovorima su bile velike, zatim Antonija Mandić koja također ima velike intervale i Hloverka Novak-Srzić kojoj su ispitanici dali dosta uniformne ocjene, tj. intervali su vidno manji u usporedbi s ostale dvije voditeljice u ovoj skupini. Prosječnim voditeljima u ovoj kategoriji (centar oko 2) pokazali su se Petar Pereža, Zoran Šprajc i Mirjana Hrga kod kojih zamjećujemo velike razlike u odgovorima ispitanika, odnosno, dosta velike intervale (vidi sliku 11).

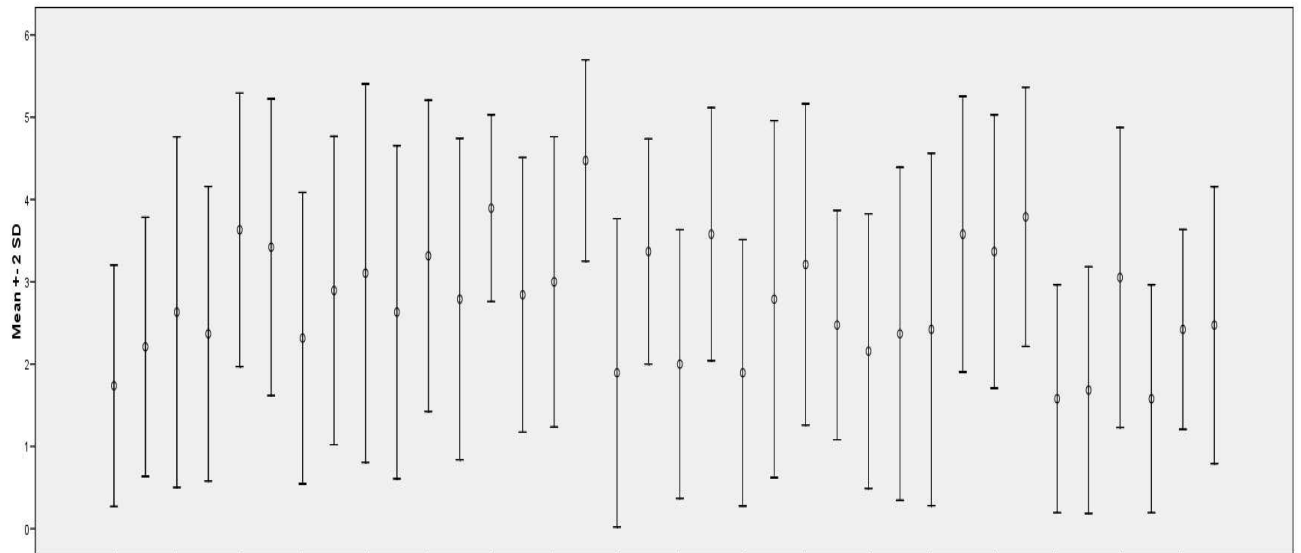

Slika 11. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji opće ocjene izgovora

Prema Varošaneć-Škarić (2010: 101) izražajnost se procjenjuje kao loša, dobra ili izvrsna prema govornom stilu jer su spikerska i glumačka, kao i javna govornička politička, prikladne ovisno o govorničkom stilu. Kod izražajnosti uzimaju se u obzir logičko isticanje, logičke stanke, ritam koji može biti primjeren ili isprekidan, brzina (tempo) govora koja može biti primjerena, spora te brza.

Sukladno navedenim kriterijima, izvrsnu izražajnost (centar oko 1,6) imaju Marija Miholjek, Duško Čurlić i Željka Fattorini. Primjećujemo složnost ispitanika oko ocjena izražajnosti za navedene voditeljke jer imaju podjednake intervale (vidi sliku 12). S druge strane, voditelji koje odlikuje loša izražajnost (centar oko 4) prema provedenom istraživanju su Ivana Petrović oko čijih ocjena su ispitanici najviše dijelili jednako mišljenje, te Antonija Mandić i Edit

Misirić za čije su ocjene ispitanici bili podijeljeni u mišljenju (vidi sliku 12). Dobra izražajnost (centar oko 2) karakteristika je Mirjane Hrge, Zorana Šprajca i Petra Pereže (vidi sliku 12). Ispitanici su bili približno složni oko davanja ocjena za navedene voditelje. Prema rezultatima u kategoriji izražajnost zaključujemo da se izvrsnom i dobrom izražajnosti ističu voditelji informativnih emisija dok lošu izražajnost imaju voditeljice zabavnih emisija.

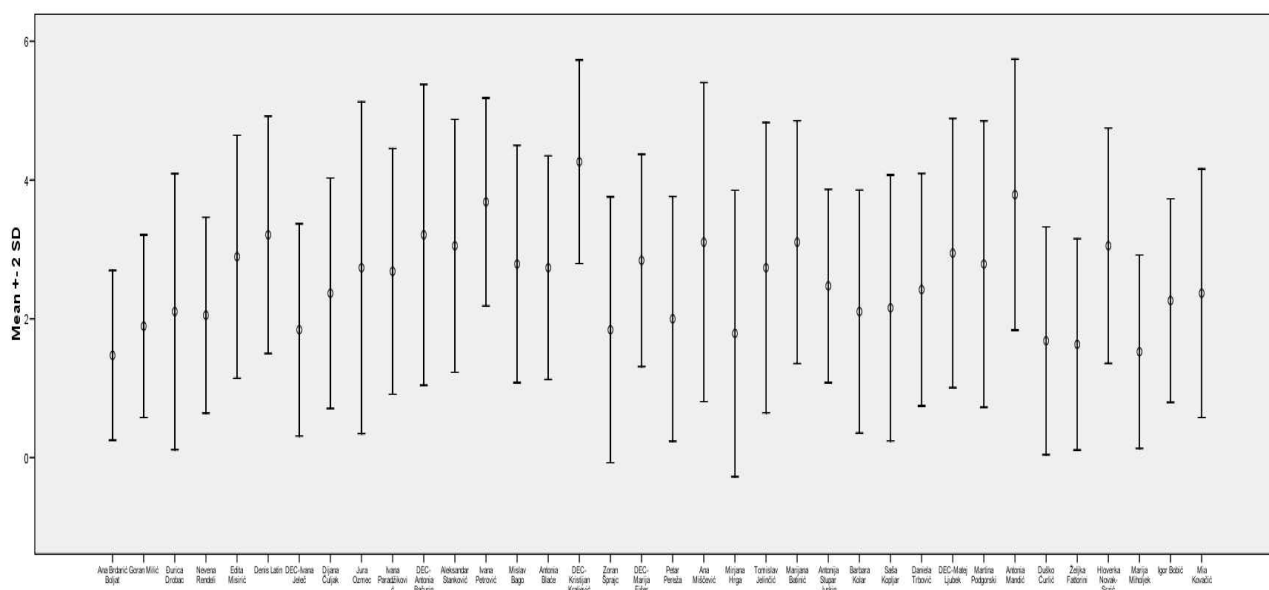
Slika 12. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji izražajnost

Glatkoća je govor bez zastajkivanja, oklijevanja, zamuckivanja, ispravljanja i izgovornih pogrešaka. Valja naglasiti kako su osobine dobroga govora govornost i glatkoća, ali te se dvije osobine mogu međusobno isključivati. Dobra govornost obavezno ima određeni stupanj ne fluentnosti. Govornost podrazumijeva spontanost, prirodnost, govorno planiranje u trenutku govornoga ostvarenja (ili se barem tako mora činiti, iako su prethodile dugotrajne pripreme. Glatkoća podrazumijeva govor s lakoćom, bez oklijevanja, što upućuje na visok stupanj pripremljenosti (Vrban Zrinski, 2013: 22).

Varošaneć-Škarić (2010: 102) ističe kako je za procjenu glatkoće govora dovoljna procjena u dvije minute čitanja te dvije minute spontanog govora i procjenjuje se kao: loša (npr. zamuckivanje, mucanje, učestali zastoji: deset i više zastoja zajedno s lapsusima), srednja (od pet do devet zastoja u oba testa), dobra (od dva do pet zastoja i sl.) i izvrsna (potpuno gladak govor, s primjerenim stankama koje nisu zastoji, dopuštena samo jedna pogreška fluentnosti).

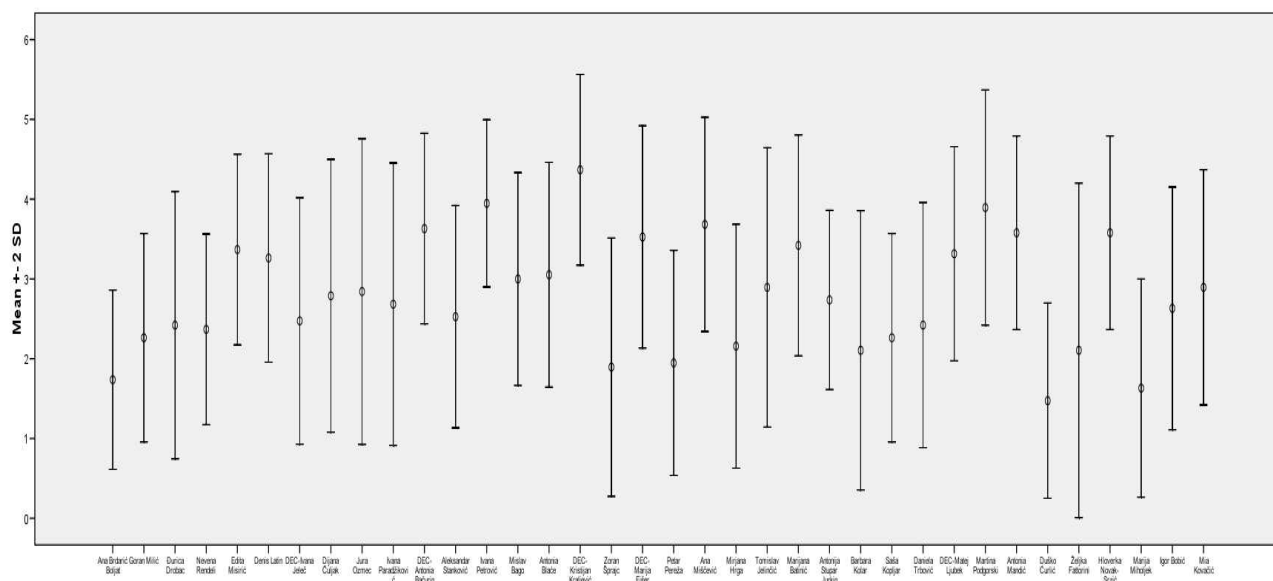

Voditelji s izvrsnom glatkoćom govora, odnosno čiji je govor potpuno gladak s primjerenim stankama su Marija Miholjek, Ana Brdarić-Boljat i Željka Fattorini (vidi sliku 13). Centar im je manji od 2, međutim, najviše ispitanika slagalo se oko ocjena Ane Brdarić-Boljat koja ima najmanje intervale od preostale dvije voditeljice čiji su intervali nešto veći, odnosno, u odgovorima za njihove ocjene bile su velike varijacije. Srednju glatkoću govora (centar oko 2) imaju Duško Ćurlić, Mirjana Hrga te Zoran Šprajc. Ispitanici dijele podjednako mišljenje u davanju ocjena za ova tri voditelja. Lošu glatkoću govora (centar oko 4) prema rezultatima istraživanja imaju Antonija Mandić, Ivana Petrović i Denis Latin. Također je vidno slaganje u mišljenju ispitanika oko ocjena za navedenu kategoriju.

Slika 13. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji glatkoća govora

Ukupna ocjena donosi se na temelju svih osobina glasa, izgovora, izražajnosti i glatkoće govornika. Izvrsnim vokalnim profesionalcima hrvatskim televizija prema ukupnoj ocjeni u provedenom istraživanju ocijenjeni su Duško Ćurlić, Marija Miholjek i Barbara Kolar (vidi sliku 14). Voditelji koji se prema ocjenama istraživanja ne preporučuju za vokalne profesionalce su Ivana Petrović, Martina Podgorski i Ana Mišćević. Vrlo dobrim vokalnim profesionalcima pokazali su se Zoran Šprajc, Petar Pereža i Željka Fattorini.

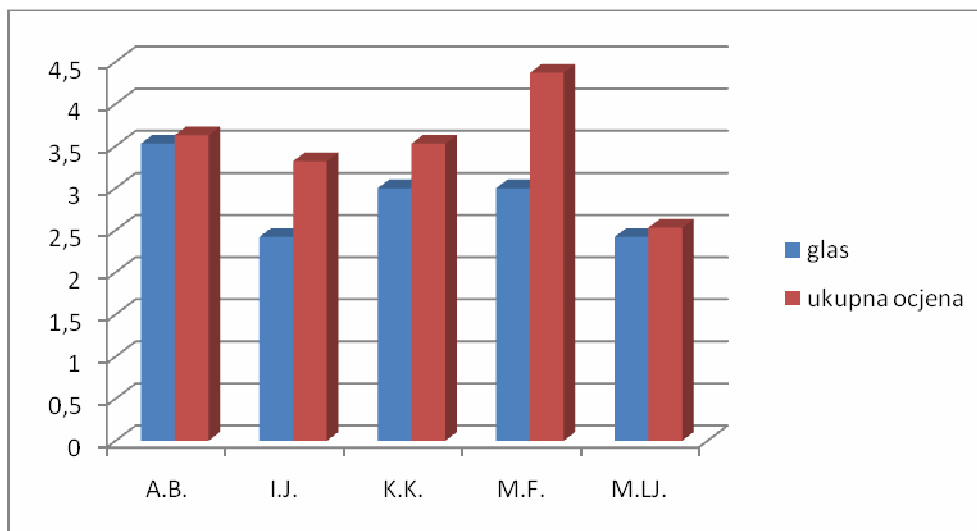
Slika 14. Disperzija ocjena voditelja u kategoriji ukupne ocjene

Prema svim gore dobivenim i navedenim podacima možemo zaključiti kako je Marija Miholjek, voditeljica Nove TV, najbolji vokalni profesionalac hrvatskih televizija. U svim kategorijama procjenjivanja (kategorija glasa, izgovora, opće ocjene, izražajnosti, glatkoće govora i ukupne ocjene) ocijenjena je kao izvrstan vokalni profesionalac. Osim nje, ističe se Duško Čurlić, voditelj HRT-a, koji je u svim kategorijama, osim u kategoriji glatkoće govora također ocijenjen kao izvrstan vokalni profesionalac. Suprotno njima, prema dobivenim rezultatima u kategoriji najlošijih voditelja ističu se dvije voditeljice Nove TV, Ivana Petrović i Martina Podgorski koje su najlošije ocijenjene u navedenim kategorijama. Nadalje, Petar Pereža (Nova TV) i Zoran Šprajc (HRT) prema rezultatima provedenog istraživanja ističu se kao prosječni vokalni profesionalci prema ocjenama u svima navedenim kategorijama.

4.7.Lažni vođitelji (mući)

Osim pravih, profesionalnih vođitelja, u istraųivanje je bilo ubaćeno pet laųnih vođitelja, takozvanih mućaka. Cilj nam je bio istraųiti hoće li laųni vođitelji dobiti komparabilne ocjene s profesionalnim vođiteljima te hoćemo li uspjeti zavarati ispitanike. Laųni vođitelji snimljeni su u fonetskom studija na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od njih se traųilo da proćitaju jednu vijest kao ųto bi to napravili i vođitelji u određenoj emisiji. Prosjećna dob laųnih vođitelja je 25 godina. Na slici broj 15 prikazane su dobivene ocjene za kategoriju glasa i ukupne ocjene laųnih vođitelja.

Slika 15. Povezanost glasa i ukupne ocjene laųnih vođitelja

Prema dobivenim rezultatima, kao najugodniji glas laųnih vođitelja je onaj I.J. i M.L.J. sa dobivenom ocjenom 2,42, dok je kao najneugodniji glas ocijenjen onaj A.B. Prema ukupnoj ocjeni, kao najbolji vokalni profesionalac ocijenjen je M.L.J. sa ocjenom 2,53, dok je u njegovoj suprotnosti M.F. sa ocjenom 4,37.

TV kuće	glas	opća ocj.	izražajnost	glatkoća g.	ukupna ocj.	izgovor
HRT	2,55	2,55	2,43	2,28	2,44	2,97
RTL	2,79	3,01	2,95	2,73	3,01	2,74
Nova TV	3,02	2,72	2,64	2,50	2,78	3,05
Mučci	2,87	3,29	3,41	3,02	3,46	2,63

Tablica 7. Ocjene televizijskih kuća i mućaka prema pojedinim kategorijama

Testiranjem razlike između grupe voditelja i lažnih voditelja željelo se otkriti hoće li lažni voditelji dobiti komparabilne ocjene sa profesionalnim voditeljima. Ustanovljeno je da postoji statistički velika značajna razlika između ove dvije grupe u kategoriji izražajnosti i ukupne ocjene, dok je u ostalim kategorijama ocjenjivanja statistička razlika mala (vidi tablicu 7). Prosječna ocjena lažnih voditelja za izražajnost je 3,41, dok voditelji HRT-a prednjače u ovoj kategoriji s ocjenom 2,43, slijedi Nova TV s ocjenom 2,64 i RTL s ocjenom 2,95. Iako se radi o malom uzorku, statistička razlika je značajna. Sljedeća kategorija u kojoj je vidljiva velika statistička razlika je ukupna ocjena govora u kojoj su najbolje ocijenjeni voditelji HRT-a s prosječnom ocjenom 2,44, zatim voditelji Nove TV s prosječnom ocjenom 2,78, RTL s prosječnom ocjenom 3,01, dok je 3,46 prosječna ocjena lažnih voditelja. U kategoriji glasa, najbolju prosječnu ocjenu (2,55) dobili su voditelji HRT-a, 2,79 prosječna je ocjena za voditelja RTL-a, s 2,87 ocijenjeni su lažni voditelji, a najlošiju prosječnu ocjenu za glas dobili su voditelji Nove TV. Prema prosječnim ocjenama za kategoriju opće ocjene izgovora prednjači HRT televizija s ocjenom 2,55, zatim Nova TV s ocjenom 2,72, RTL televizija s ocjenom 3,01 i lažni voditelji s ocjenom 3,29. Rezultati istraživanja za kategoriju glatkoće govora pokazuju kako voditelji HRT-a imaju najveći stupanj glatkoće govora (2,28), slijede ih voditelji Nove TV s prosječnom ocjenom 2,50 i RTL-a s prosječnom ocjenom 2,73, a prosječna ocjena lažnih voditelja je 3,02. Jedina kategorija u kojoj prednjače lažni voditelji s prosječnom ocjenom (2,63) je kategorija izgovora, zatim ih slijedi RTL televizija s ocjenom 2,74, HRT s ocjenom 2,97 i Nova TV s najlošijom prosječnom ocjenom (3,05).

Iz rezultata vidno je kako se govor vokalnih profesionalaca i lažnih voditelja, odnosno laika i osoba koje ne koriste svoj glas kao glavni alat svoje profesije, uvelike razlikuje. U svim kategorijama procjenjivanja, profesionalni voditelji bolje su ocijenjeni od lažnih voditelja, osim u kategoriji izgovora gdje su najbolje ocijenjeni lažni voditelji, međutim, s obzirom da se radi o relativno malom broju lažnih voditelja (N=5) moguće je da se radi o pogrešci malog

uzorka. Govor voditelja hrvatskih televizija nije dovoljno blizu zamišljenom idealnom govoru, međutim televizijski voditelji govorno su sposobniji od općeg prosjeka što se očituje u ugodnim glasovima, manjem broju disfoničnih glasova, manjoj učestalosti izgovornih mana i što je njihov govor gladi.

5. Zaključak

Ovaj rad bio je u potpunosti posvećen televizijskim voditeljima triju hrvatskih televizija: HRT-a, RTL-a i Nove TV. U najvećoj mjeri zanimao nas je glas televizijskih voditelja i kako će biti ocijenjeni prema protokolu fonetskog statusa te koji će voditelji biti ocijenjeni kao izvrsni vokalni profesionalci, a koji nemaju potrebne osobine glasa i izgovora za posao kojim se bave. Nadalje, željeli smo otkriti hoćemo li uspjeti zavarati ispitanike ubacivanjem lažnih voditelja u istraživanje i hoće li oni dobiti komparabilne ocjene s profesionalnim voditeljima.

Kroz istraživanje koje se provelo u svrhu ovog rada, vidljivo je kako su kateogrije glasa, opće ocjene, izražajnosti, glatkoće i ukupne ocjene u potpunosti u pozitivnoj korelaciji, odnosno voditelji su u principu dobivali uniformne ocjene kroz sve četiri kategorije procjenjivanja. Dobivene visoke korelacije među kategorijama procjenjivanja znak su kako ispitanici dijele mišljenje oko davanja ocjena. Daljnjom analizom utvrđeno je kako čak 28 voditelja ima neku izgovornu manu te se željelo otkriti u kojoj mjeri one utječu na cjelokupan dojam. Rezultati analize pokazuju da postoji blaga povezanost između sigmatizma i pada ocjene u istraživanju. S druge strane, voditelji s lambdacizmom su bolje ocijenjeni od voditelja s manje izraženim.

Nadalje, iz analize ovog rada ustanovili smo da su ispitanici bili nešto skloniji davanju boljim ocjenama voditeljima koji su poznatiji i koji se češće pojavljuju u medijima, međutim manje skloniji u kategoriji glatkoće i izražajnosti koje su oslobođene od općeg dojma i subjektiviteta poimanja cjelokupne javne ličnosti te su specifične i obilježavaju samo određene karakteristike koje se mogu izuzeti od cjelokupne percepcije.

Pretpostavka rada kako će voditelji središnjih informativnih emisija biti prepoznati u najvećoj mjeri u potpunosti je potvrđena kod voditelja Nove TV, međutim kod RTL-a i HRT-a je djelomično potvrđena. Prema stupnju prepoznatljivosti svih voditelja koji su analizirani u ovom radu, možemo zaključiti kako sve tri televizije imaju podjednaku gledanost, ali je zanimljiva činjenica kako samo jednu voditeljicu od ukupno trideset i jednog voditelja nije nitko prepoznao. Radi se o voditeljici Nove TV Martini Podgorski.

Prema stupnju ugone glasa, Marija Miholjek, Duško Ćurlić i Zoran Šprajc, hrvatski su televizijski voditelji s najugodnijim glasom prema provedenom istraživanju. S druge strane, kao najneugodniji glasovi televizijskih voditelja pokazali su se oni Martine Podgorski, Ivane Petrović i Hloverke Novak-Srzić.

Zaključno se može istaknuti kako su prema cjelokupnom dojmu i svim kategorijama procjenjivanja, najbolji televizijski voditelji su Marija Miholjek, Barbara Kolar i Duško Ćurlić, a voditelji koji nemaju potrebne osobine glasa i izgovora za taj posao su Ivana Petrović, Martina Podgorski i Ana Mišćević. Zlatnu sredinu među televizijskim voditeljima, odnosno vrlo dobri i prosječni televizijski voditelji su Zoran Šprajc, Petar Pereža i Željka Fattorini koja je u mirovini. Istraživanje je pokazalo kako svi voditelji imaju primjerenu dikciju, odnosno dobar i uredan izgovor, dok se jakom dikcijom ističu Hloverka Novak-Srzić i Antonija Mandić. Lijena dikcija nije zamijećena kod voditelja koji su analizirani u ovom radu.

Na samome kraju može se zaključiti kako na hrvatskim televizijama rade profesionalci čiji se govor znatno razlikuje od govora prosječnog stanovništva te kako ih u većini krasi ugodni glasovi. Mali je broj voditelja koji ne posjeduju potrebne osobine glasa za posao voditelja. Razlike između profesionalnih voditelja i lažnih voditelja, takozvanih mućaka, koji su ubačeni u ovo istraživanje veoma su izražene. Ispitanike nismo uspjeli zavarati lažnim voditeljima što objašnjavamo time koliko su televizijski voditelji zapravo školovani i obuhvaćaju veliki spektar govorničkih umijeća potrebnih za medij kao što je televizija, a koje laici ne posjeduju.

Literatura:

1. Farnwald, S. (2011). *Neverbalna komunikacija voditelja informativnog programa: diplomski rad*. Zagreb
2. Heđever, M., Farago, E., Huskić, S. (2007). *Problemi glasa u vokalnih profesionalaca*. *Acta Med Sal*, 36(1), 1-9. Zagreb
3. Kovačić, G. (2006). *Akustička analiza glasa vokalnih profesionalaca*. Zagreb: Graphis
4. Nenadić-El Mourtada, Ž., Varošaneć-Škarić, G. (2010). *Sugovorni prozodijski znaci u televizijskom govoru informativnoga programa*, 167-185. Zagreb
5. Škarić, I. (1988). *U potrazi za izgubljenim govorom*. Zagreb: Školska knjiga
6. Škarić, I. (1991). *Fonetika hrvatskog književnog jezika*. U: Babić i dr. *Povijesni pregled, glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: HAZU i Globus Nakladni zavod
7. Škarić, I., Varošaneć-Škarić, G. (1994). *Skupna slika govora Hrvatske televizije*. *Govor XI*, 2, 1-12. Zagreb: MD
8. Varošaneć-Škarić, G. (1998). *Zvučne osobine ugone glasa: doktorska disertacija*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
9. Varošaneć-Škarić, G. (2005). *Timbar*. Zagreb: FF press
10. Varošaneć-Škarić, G. (2006). *Vibrato školovanih muških pjevačkih glasova*. *Govor XXIII*, 2, 97-119. Zagreb: MD
11. Varošaneć-Škarić, G. (2010). *Fonetska njega glasa i izgovora*. Zagreb: FF press
12. Vrban-Zrinski, K. (2013). *Prozodijski čimbenici suvremenoga scenskoga glumačkoga govora: doktorski rad*. Zagreb: K. Vrban-Zrinski